

RIIGIKOGU

IV koosseis.

IV istungjärk.

69. koosolek.

13. juunil 1930.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine.
2. H. Martinson'i erakorraline teadaanne Balti puuvillavabriku kohta.
3. Komisjonide täiendavad valimised.
4. Apteegi õpilaste haridusliku tsensi ja praktika aja kohta antud määruse muutmise seadus — I lugemisel.
5. Kohtuasutuste seaduse §§ 592, 596 ja 597 muutmise seadus — I lugemisel.
6. Notariaalseaduse §§ 288, 292 ja 293 muutmise seadus — I lugemisel.
7. Rahvusvahelise oopiumikonventsiooni-ga ja selle protokolliga ühinemise seadus — II lugemisel.
8. Londonis 1929. a. sõlmitud maailma postikonventsiooni ja kokkulepete kindlakirjutamise seadus — II lugemisel.
9. Sõjaväeosade ja -asutuste alla võetud ruumide üüritabeli maksvuse pikendamise seadus — II lugemisel.
10. Kaubandusasutuste, ladude ja kontorite teenijate, normaalphkeaja kindlustamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.
11. Üüriseaduse kaotamise seadus — I lugemisel.

Koosoleku avab esimene abiesimees

M. Martna kell 17.15 min.

Sekretäri kohal sekretär **A. Schulbach**.

1. Päevakorra täiendamine.

A. Tõllassepa (rhv) ettepanekul täiendatakse päevakorda 1. punktiga — komisjonide täiendavad valimised.

2. H. Martinson'i erakorraline teadaanne Balti puuvillavabriku kohta.

H. Martinson (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Erakorralise teadaandega sundis mind täna esinema asjaolu, mis meie riigi majanduse arenemisele hädaohtlik näikse olema. Hiljuti andis härra Majanduseminister Riigikogu rahaasjanduse komisjonis informatsiooni, millest punase niidina mõte läbi jooksis, et meie majanduseel on tervenemise teel, ja sellele tervenemisele on suurt tõuget andnud tollide tõstmine.

Tekstiiltööstuse saadusi on meil rohkem välja veetud, kui ennem, ja teisest küljest on meile tekstiilkaupa vähem sisse toodud. Kuupalju need andmed tõele vastavad, ei kuulu praegu siin arutamisele. Tõelikult on aga tekstiiltööstus raskusesse sattunud just pärast tollide tõstmist. On lõpetanud oma tegevuse „Textil'i“ ja „Tekla“ vabrikud. Balti puuvillavabrikus on ligemale 500 inimest lahti lastud. See sündis seniajani enam pikkamööda ja korraga vähemaarvu tööliste lahtilaskmise läbi, mis vähem silmatorkav oli. Eile aga anti seadmas, see on Balti puuvillavabrikus korraga 104 töölistele teada, et nad kahe nädala pärast lõpuarved kätte saavad. Tööliste küsimisele, mis selle hulgalise vallandamise põhjus on, vastatud, et tööd on vähe, ei olevat tellimisi. Vabrikul on kavatsus kuni 800 telge seisma panna ja seeläbi saab 400 inimest värvataha heidetud. See ei ole ju mitte riigi majanduseelu tervenemise tundemärk! Peale selle on asjaolud ilmsiks tulnud, mille vastu riigivõim peaks huvi tundma. Nagu teada, on Balti puuvillavabriku peremeestel Lätis ja Leedus tekstiilvabrikud, kuhu masinate osasid Tallinna vabrikust välja veetakse. Samadel masinatele asuvad aga Pikalaenu pangas pantimise märke. Sisuliselt need masinad kindlustasid õieti riigikassa nõudmisi Eesti Pangast ülevõetud külmanud laenu alal. Seda panditud masinate väljavedu nähes, tekib kõigil kodanikel põhjustatud huvi, kas jäävad tegelikult kindlustatuks Pikalaenu pangaga 100-miljonilised võlad?

3. Komisjonide täiendavad valimised.

Valitakse:

rahaasjanduse komisjoni K. Baars'i asemele M. Juhtkam (tõer);

sotsiaalkomisjoni A. Pauluse asemele M. Reisik (rhv).

4. Apteegi õpilaste haridusliku tsensi ja praktika aja kohta antud määruse muutmise seadus — I lugemisel.

Haridusekomisjoni aruandja A. Kornell: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Apteegi õpilaste haridusliku tsensi ja praktika aja kohta antud määruse muutmise

seadus näeb ette, et Seadusandliku Delegatsiooni poolt vastuvõetud määruse § 2 kaotab oma maksvuse. See on vajalik seepärast, et on ülikooli seadusega vastolus, kuna ülikooli seadus räägib, et ülikooli võivad astuda kõik keskkooli lõpetanud, ilma et neile eritingimusi üles seatakse. See paragrahv aga näeb ette, et need, kes tahavad astuda ülikooli rohuteaduskonda, peavad olema kaks aastat apteegis praktilal. See ei ole ka sisuliselt tarvilik, sest 1926. aastal on farmaatsiaosakonna kursus 4-aastaseks muudetud, ja kogu rakuendufarmaatsia sundusliku ainena õppekavasse võetud.

Haridusekomisjon ühines Vabariigi Valitsuse seletuskirjas toodud motiividega, kustutas vaid seaduseelnõu lõpust — „1930. a. 1. juunist“, seepärast et seadus oli varem välja töötatud ja arvati, et seda võib maksuma panna 1. juuniks. Kuna nüüd aga aeg on möödunud, siis hakkab käesolev seadus maksuma harilikus korras, peale Riigi Teatajas välja kuulutamist. Teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

5. Kohtuasutuste seaduse §§ 592, 596 ja 597 muutmise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Jõeäär: Selle tõttu, et asundusetalused tahetakse kiire korras nende kasutajate nimele kinnistada, on kinnistusejaoskondades kuhjunud niipalju tööd, et sekretärid üksinda selle tööga selle lühikese aja, paari lähema aasta, jooksul, millal kavatsetakse kinnistamine läbi viia, valmis ei saa. Et kinnistamist kiire korras läbi viia, on esitatud Vabariigi Valitsuse poolt käesolev eelnõu, mis võimaldaks suuremates kinnistusejaoskondades määrata ametisse kaks sekretäri ja seal, kus vajadus tekib, ka sekretäri abi. Selleks on muudetud Kohtuasutuste seaduse vastavad paragrahvid, mis kinnistusejaoskondade sekretäride kohta käivad.

Üldkomisjon mingisuguseid sisulisi muudatusi käesolevas eelnõus ette ei võtnud, tegi ainult mõned redaktsioonilised parandused, ja üldkomisjoni nimel on mul au Riigikogule ette panna,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

6. Notariaalseaduse §§ 288, 292 ja 293 muutmise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Jõeäär: Käesoleva seaduseelnõu sisu ja motiivid tema esitamiseks on täpselt ühesugused eelmise seaduseelnõu omadega. Paragrahvid, mis käsitlevad kinnistusejaoskonna sekretäri ametit, on kodifitseeritud 2 seaduse: kohtuasutuste ja notariaalseadusse. Selletõttu on vaja mõlemaid seadusi ühel ajal muuta. Üldkomisjoni nimel teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

7. Rahvusvahelise oopiumikonventsiooni ja selle protokolliga ühinemise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja J. Klesment.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

8. Londonis 1929. a. sõlmitud maailma postikonventsiooni ja kokkulepete kinnitamise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Tupitsa puudumisel aruandja ülesannetes komisjoni abiesimees J. Klesment.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

9. Sõjaväeosade ja -asutuste alla võetud ruumide üüritabeli maksvuse pikendamise seadus — II lugemisel.

Sotsiaalkomisjoni aruandja V. Uukareda.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

10. Kaubandusasutiste, ladude ja kontoreite teenijate normaalpuhkeaja kindlustamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

(Pealkiri.)

Sotsiaalkomisjoni aruandja L. Johanson: Seaduseelnõu võeti I lugemisel vastu. Sotsiaalkomisjoni ettepanek on seaduseelnõu tagasi lükata.

L. Johanson (stp): Ma teen ettepaneku,

§ 5 võtta järgmiselt: § 5. Kauplemine ja teenijate sellega seotud

töö on keelatud nädala pühapäevadel ning riiklikel pühadel ja puhkepäevadel, mis loetletud pühade ja puhkepäevade seaduses (RT 155/156 — 1922. a. sead. nr. 93).

Kui see ettepanek vastu võetakse, siis kindlustatakse pühapäeva rahu, ja seda on tarvis teha. Kui aga vastu võetakse valitsuse eelnõu või mõni teine, mis lubaks pühapäevadel ning riiklikudel pühadel ja puhkepäevadel ärde avamist ja sellega tooks tööd teenijatele, siis tuleks seaduses ka ära määrata tasu selle töö eest. Selleks puhuks teen ettepaneku,

võtta uus lõige:

Töö eest, mis teenijad 1. suvistepühäl ning teistel pühadel ja pühapäevadel teevad, maksetakse neile harilikule päevapalgale lisatasu 100 protsendi suuruses.

Päevapalga väljaarvamisel jagatakse kuupalk, ühes arvatud ka naturaas saadud kuupalk (toit, korter j. n. e.) 25 päevale.

Natuurasaadud palgaväärtuse määrab kindlaks kohalik linna-, alevi- või vallavalitsus, aluseks võttes tegelikke keskmisi hindu.

Tööstuseettevõtetes on kord, mille järgi pühapäevadel ja üle normaal aja tehtud töö eest makstakse lisatasu. On täiesti põhjendatud, kui lisatasu maksame äri-teenijatele.

Edasi tuleks

vastu võtta § 5¹: § 5¹. Teenijatele maksetakse töö eest, mis nad üle 8 tunni ööpäeva jooksul teevad, lisatasu 50 protsendi suuruses harilikust päevapalgast.

Edasi tuleks

vastu võtta § 5²: § 5². Teenijad saavad suvepuhkust aja kestel 1. maist kuni 1. septembrini:

6-kuulise teenistuse järele — vähemalt 1 nädal;

üle 6-kuulise kuni 1-aastase teenistuse järele — vähemalt 2 nädalat;

üle 1-aastase teenistuse järele — vähemalt 3 nädalat.

Loomulik on, et tuleb puhkeae teisel viisil korraldada ja siin tuleb samuti talitada, nagu riigiteenijate juures, sama kord maksuma panna, mis on maksev riigiteenijate kohta.

Kohtu- ja siseminister A. Anderson: Austatud Riigikogu liikmed! Eelmisel Riigikogu koosolekul, kui Riigikogu käesoleva seaduseelnõu I lugemisel vastu

võttis, ja hiljem isiklikkudel läbirääkimistel Riigikogu liikmetega on avaldatud soovi, et Vabariigi Valitsus katseks anda käesolevale seaduseelnõule niisuguse redaktsiooni, mis ei jäta ühtki kahtlust selle kohta, et käesolev seaduseelnõu käib mitte igasuguse kauplemise, vaid ainult toitmise kohta esimesel nelipühäl.

Valitsuse tahtmine on olnud, et kaotada see keeld nelipühi esimesel pühäl, ja seepärast oleks mul au teha selle teksti asemele, mis esitatud, järgmine ettepanek:

Kaubandusametuste, ladude ja kontorite teenijate normaalpuhkeaja kindlustamise seaduse (VSKK 1907 nr. 150, art. 1150) § 5 täiendatakse järgmise uue, teise lõikega:

Eelmises lõikes ettenähtud keeld ei ole maksev nelipühi esimesel pühäl. Trahteriäri seaduse (VSK XII k. 2 j.) § 5. esimeses ja teises osas, § 6. ja § 7. p.p. 1—2 loetletud ärde kohta.

Selle teksti tõlgitsemiseks oleks öelda järgmist. § 5. esimene lõige ütleb, et keelatud on igasugune kauplemine esimesel pühäl, olgu jõulu-, lihavõtte- või nelipühiajal. Parandus, mida mul au esitada Riigikogule, jätab võimaluse teha sellest väljavõtte, ja nimelt, et esimesel nelipühäl ei ole see keeld maksev teatud ärde kohta, mis nähtud ette Trahteriäri seaduse § 5., osalt § 6. ja osalt § 7. § 5. järgi oleks lubatud esimesel pühäl avada trahteri, restorani, raudteejaama ja teisi einelaudu; § 6. on ette nähtud peaaesjalikult võõrastemajad, mis seega lähemat nimetamist ei tarvita, ja § 7. esimeses punktis — kohad, kus kaubeldakse tee, piima, piimasaaduste ja karastavate jookidega, ning p. teises — rahvusvaheliste vagunite einelaudad.

See on õieti kõik see kvantum, mis Kohtu- ja siseminister on tahtnud arvesse võtta, ja seetõttu on mul au esitada ka sellekohane ettepanek.

Mis puutub rkl. härra Johanson'i ettepanekusse, et käesolevas paragrahvis lähemalt ära määrata tasutingimused ka teenijatele, siis paistab see vastuvõtmatu sellepärast, et käesolev seadus ei puuduta üheski osas neid küsimusi, vaid need küsimused on käsitatud teistes seadustes.

Härra Johanson'i ettepanekuga võib ju nõus olla, aga siia seadusesse kuulub see vaevalt.

A. Oinas (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Viimasel ajal näeme väga harva valitsuse liikmeid Riigikogu kõnetoolil. Käesolev väike seadus oli aga va-

litsuse arvates nii tähtis, et härra Kohtuja siseminister pidas tarvilikuks siin paaril korral esineda.

Tööerakonna tegelased, rõhutades käesoleva seaduse tähtsust, heitsid meile ette, et meie sotsialistid ei saavat aru omas sõgeduses, kui tähtis see on, et esimesel nelipühapäeval võidakse söögimajades ja restoranides kaubelda. Meie nagu ei saavat üldse aru turismi tähtsusest Eestis.

Pea oma kohuseks tagasi lükata seda vaenukinnast, mis meile visatud. Kui arvatakse, et käesoleva seaduseelnõuga vee-retatakse teelt see raske kivi, mis oli takistuseks väliturismile Eestis, siis on see põhjalik eksitus.

Kõigepealt puuduvad meil prospektid, mida võiks välismaal tuhandete viisi laiali laotada ja millega võiks Eestisse turiste meelitada. Puuduvad väikesed käsiraamatud, millest väliturist võiks Eestist pildi saada. Meil ei ole neid. Riik ei ole küllaldast tähelepanu sellele pööranud. Eraorganisatsioonid, reisibürood on meil aga nii kehvad, et nad ei suuda sellaseid broshüüre ja prospekte trükkida. Mujal ilmas on raudteevalitsused sellest huvitatud, et reisijad külastaksid maad, nad trükkivad broshüüre, prospekte. Meie raudteevalitsus on aga sellel õndsas arvamusel, et sõidud on raudtee jaoks, aga mitte raudtee sõitude jaoks. Küllap reisijad niikuinii tulevad. Kõigepealt peaks riigivõim selle eest hoolt kandma, et oleks levitada eriti just nende maade keeltes, kust võib oodata turiste, väikesi broshüüre ja prospekte.

Kui tulevad külalised Tallinna, on meil siis meile midagi kätte anda, mis neile Tallinnas liikumist hõlbustaks? Härra Paju on trükkunud raamatukese, mis maksab 1 kroon, ja mis sisaldab eneses mõnesuguseid teateid ja aadresse. Kuid see turist, kes tuleb Tallinna ainult mõneks tunniks, sellele oleks tarvis kätte anda midagi lihtsamat. Tal ei ole tarvilikud ämmaemanda ja notarite aadressid, vaid ta vajab lühikest, paari leheküljelist praktilist ülevaadet ühes kokkuvõetud linnaplaaniga, vajab lühikesi andmeid selle kohta, mida ja kuidas kõige tähtsamat ja paremat Tallinnas näha. Sellaseid lühikesi prospekte jagatakse mujal hinnata. Meil kolavad reisijad mööda linna otsekuu pimesi. Meie turistide büroo on ka enese niisugusesse õnnetusse kohta elama asetanud, kust teda on raske kätte leida.

Edasi, väliskülaline pörkab juba piiripeal kokku vormalitcetidega, millised meil

tihtipeale suuremad on, kui teistes riikides. Meie politseiametnikud ja tolliametnikud on sellel imelikul arvamusel, et turist küllalt usaldusevääriline inimene ei ole. On tarvis isegi tema palitutasid läbi vaadata. Olen näinud piinlikku pilti, kus ajakirjaniku palitutasid kobati.

Meie teame, kuidas kord, näiteks, terve laeva täis soomlasi-turiste poolalasti rannale tõsteti. Niisugused nähtused peaksid kaduma, et väliskülaline meelsamini Eestisse tuleks ja kui tuleb, et ta mõrudalt ei lahkuks.

Väliskülalised satuvad Tallinnas tihti sellaste juhtide kätte, kes seletavad, et see, mis eestlased Tallinnas teinud, on väheväärtuslik või lausa barbaarsus, mis on väärtuslikku ja kaunist Tallinnas, see on varemalt tehtud.

Küsime, mis on teinud riigivõim, et väliskülaliste vastuvõtt sellekohaste juhtide poolt oleks parem, ja et väliskülaline õiget informatsiooni saaks. (Aruandja L. Johanson: Restoranis annab oober juhatusi.) Öeldakse, et restoranis annab oober juhatusi. Tihtipeale on juhiks väheteadlik autojuht. Kuid on ka juhtumusid, kus külalised satuvad riigivastaste „juhtide“ kätte.

Edasi puuduvad ringsõidu võimalused Tallinnas, nagu nad Lääne-Euroopa riikides igal pool olemas. Keegi ei ole sellele mõelnud.

Kõige kurvem lugu algab aga siis, kui turist peab jääma ööseks Tallinna. Härra sise- ja kohtuminister ütles, meie ei või öelda oma külalistele, et võtke leivakott kaasa esimeseks suvistepühaks, kuid meie ei või ka öelda külalistele, kes Tallinnasse tulevad, et võtke kaasa voodi.

Härra sise- ja kohtuminister on selle eest hoolt kandnud, et väliskülalised saaksid süüa suviste esimesel pühapäeval, lubades isegi rikkuda seadust, tähendab seaduse rikkumise eest ei lubata võtta vastutusele, mis on ennekuulmatu. Selles asjas võtab ehk sõna mõni teine meie rühma liige. Mina tahan tähendada ainult, et kuna nii väga, lubades isegi rikkuda seadust, hoolt kanti reisija mõnesuguste elundite eest, mõeldi vähe sellele, et külalistel oleksid olnud öökorterid. Käisin kuskil koolimajas ja nägin, kuidas mõnikümme soomlast magas lausa paljal põrandal, ei antud neile kotti alla ega tekki peale. See ei ole ainuke juhus. Tallinnas tuleb niisuguseid asju tihti ette. (M. Juhkam, töer: Kujutage ette, et veel tühja kõhuga.) Üksikud koolid, eriti Raua tänava algkool, on omal algatusel valmistanud ölekotte. Kuid nad

on ajajooksul mustaks läinud, nii et piinlik on neile peale heita. Oieti on neid mustaks värvunud õli, millega põrandaid määratakse, sest tõelikult ei ole nad nii mustad, kui välja näevad. Igatahes on väljanägemine must. Nendesse on õlgi pandud, kuid õled on puruks hõõrdunud, kotid on jäänud õhukeseks, neist tuleb tolmu välja. Kotid on desinfitseerimata. Läänud aastal olevat neid pestud. Kuid koolivalitsusel ei olevat tarvilikke summasid selleks, et suuremaid kulusid teha magamisasemete kordaseadmiseks. Võetakse vastu üks ekskursion teise järele, nende hulgas ka palju õpilasi, kuid keegi ei mõtle sellele, et neid kotte täita uute õlgedega ja tarvilikult puhastada.

Eidkuhneni ja Berliini vahet käib rong, mida minu teada igakord desinfitseeritakse. Nii piinlikult hoolitseb Saksa valitsus puhtuse eest.

Kui neil kottidel magatakse suvel, siis tutvunetakse ka igasuguste putukatega.

Niiviisi võetakse vastu meil väliskülasti ja arvatakse, et kõik on korras, kui aga ainult esimesel suvistepühäl söögimajad ja restoranid avatud oleksid. Sellest ei hoolita, et seega võetakse meie restoraniteenijatelt kõige parem suve puhkepäev. See oleks nagu üks õige väikese tähtsusega asi, peaasi aga, et turistid saaksid süüa, aga veel enam, mõne ringkonna seisukohalt, et turistidel ka juua oleks, igaüks teab, mida juua.

Kui nii kitsalt turistide vastuvõtmisele vaadatakse, siis on see küll suur vaesustunnistus. Kergel käel ollakse valmis võtma õigusi restoranide teenijatelt, kuid vähe mõeldakse sellele, mida tingimata tarvis oleks teha, et välisturistid siia tulles ei satuks halbadesse kättesse ja öösel paljale põrandale. (R. Penno, as: Need on vanad asjad.) Turismi toetamine tuleb rajada õigele alusele.

Hiljuti andis „Berliner Tageblatt“ Shveitsi kohta eriväljaande, mille ülesandeks oli Shveitsi propageerida Saksamaa turistidele. Esimesena võttis selles eriväljaandes sõna Shveitsi riigi president. Millest ta seal rääkis? Millega arvas tema tarvilikuks Shveitsi erilist väärtust alla kriipsutada? Esimese asjaoluna rõhutas ta seda, et Shveits on demokraatlik riik. Ta rõhutas seda, et Shveits oskab lugu pidada vabadusest, vabaduse eest võitlejatest, et Shveitsi kasvatus on demokraatlik. Seda pidas tarvilikuks rõhutada Shveitsi riigi president, paremat, mida omast maast öelda.

Mida võiksime meie öelda välisturisti-

dele? Silmas pidades neid esinemisi, mis siin olid eelmisel korral, võiksime öelda, et meie, riigitegelased, oleme head kelnerid, meie hoolime vähe oma teenijate vabadusest, oma kodanikkude õigustest, oleme vaid head kelnerid. (V a h e l h ü e.) Olen ka välismaal reisinud ja pidanud leppima sellega, et teatud päevadel on poed ja restoranid kinni. (Kohtu- ja siseminister A. A n d e r k o p p : Kus see on?) See oli Saksamaal. (Kohtu- ja siseminister A. A n d e r k o p p : Saksamaal on pühapäeval kõik lahti.) Kuid mitte igal suupühäl. Esimesel pilgul paistis see tülikas olema. Kuid pidin tunnustama, et iga riik ja rahvas peab ka oma kodanikkude õigusi tunnustama, peab oskama puhkusest lugu pidada.

Tahaksin veel kord alla kriipsutada seda, et kui nii talitame, nagu Shveitsi riigi president, kui näitame, et oleme demokraatlik rahvas, kes oskab kodanikkude õigustest lugu pidada, kellel on eneseväärtuse tunne, kes ei asetu kelneri seisukohta, kui teisel teel püüame saavutada, et turistid oleksid rahuldatud, siis on see palju õigem tee.

J. K l e s m e n t (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Selle seaduseelnõu arutamisel oleme asetatud olukorda, mis palju omapärasem, kui ühegi teise seaduse juures olnud. Praegu on seaduse II lugemine, kuid härra Kohtu- ja siseminister on tegelikult juba asunud selle seaduse täitmisele. Härra Kohtu- ja siseminister on andnud nelipühi laupäeval ettekirjutuse temale alluvatele politseiprefektidele, et nad ei teeks protokolle, kui nelipühi esimesel pühäl söögimajad ja võõrastemajad, kus kaubeldakse söögiainetega, avatud on. Maksva seaduse järgi ei või need asutused avatud olla esimesel suvistepühäl. Seda, et nad siis avatud võiksid olla, taotleb praegu arutusel olev seaduseelnõu. Kuigi meie praegu alles seaduse II lugemisel oleme, on siiski selle seaduseelnõu kui vastuvõetud seaduse täitmisele asutud ja ette kirjutatud politseile, toimida seadusevastaselt.

Mulle tuleb selle Kohtu- ja siseministri sammu juures meelde teine juht, kus minister seadusevastaselt talitanud, või vähemalt, kus Eesti parlament leidis, et minister seadusevastaselt talitanud. Härra Teemandi valitsuse päevil leidis Riigikogu, et tolleaegne siseministri kohustetäitja härra kindral Soots on tõlgitsenud maavolikogu valimise seaduse ühte paragrahvi sarnaselt, et tõlgitsemine seadusega kokkukõlas

ei olnud. Sel korral võis vaielda, kas ministril oli õigus seda tõlgitsemist anda või mitte, sest tolleaegse siseministri kohustetäitja otsus oli ainult seaduse interpreteerimise küsimuses. Tema interpreteeris seadust nii, ja leidis antud seletuse võimalikuks. Eesti parlament aga asus selles küsimuses teisele seisukohale, ja tagajärg oli see, et tolleaegne ministri kohustetäitja pidi ametist lahkuma, ja ühes temaga ka terve valitsus lahkus. Kuidas on olukord praegu? Praegu on andnud Kohtu- ja siseminister käsu toimida lausa seadusevastaselt. Lugupeetud härra Anderkopp ei ole ju üksinda siseminister, vaid tema on ka kohtuminister, kelle käes kindral-prokuröri ülesanded. Ta on võimukandja, kelle peale on pandud eriline hoolitsemine seadusliku korra ja seaduste täitmise eest. Ometigi leidis Kohtu- ja siseminister võimalikuks ettekirjutuse anda, maksvat seadust mitte täita. Siin võidakse ju vastu vaielda, et kõnealoleva küsimuse ulatus endast küllalt suur ei ole, võib öelda, et see väike asi on, kas kauplused suviste esimesel pühäl avatud või ei. Kuid arvan, olgu asi suur või väike, aga kui parlamendi poolt usaldatud valitsuse liige käsu annab maksvaid seadusi mitte omaks võtta, et ta maksvatest seadustest käsib mööda hiilida, käsib teisiti toimida, kui seadus nõuab, siis see talituseviis õige ei ole, olgu asja sisuline ulatus nii suur kui tahes. See on üks niisugustest sammudest, mis õiguslikku tunnet riivab ja riivama peab, mis õiguslikule korrale kuidagi auks olla ei saa.

Kohtu- ja siseministril oli küllalt võimalusi selleks, kui ta leidis, et praegu arutusel oleva seaduse vastuvõtmine tarvilik enne nelipühi, nõuda parlamendilt seadus vastu võtta vist nelipühieelsel koosolekul kolmel lugemisel. Seda on küllalt praktiseeritud. Ka seaduse väljakuulutamine ei oleks teinud takistusi. Põhiseaduse § 54. ei nõua, et kõik seadused peavad Riigi Teatajas välja kuulutatavad olema, vaid on võimalik ka teistsugune kord.

Kui oleks tahetud see seadus maksmata panna selleks, et seda nelipühil teostada võidakse, siis oleks võinud parlament seda teha. Eesti parlament ei teinud seda mitte, ja seaduseks ei ole see ettepanek mitte saanud. Nüüd on seaduseelnõule, mida parlament I lugemisel vastu võtnud, mille kohta keegi II ja III lugemise puhuks ei või midagi ette öelda, on antud juba ette seaduse jõud. Seaduseelnõu põhjal annab

minister, kes on Kohtu- ja siseminister — kindral-prokurör — oma alluvatele ametnikkudele käsu, maksvat seadust mitte täita. Minu arusaamise järgi ei ole see meie põhiseadusega kokkukõlas. Põhiseadus ütleb, et Eesti riigis ei või riigivõimu teostada teisiti, kui maksvate seaduste alusel. Kõnealolev talituseviis loob säärase korra, mille kohta parlament kuidagi vaikida ei võiks. Meie peame seadustega kindlaks määratud korda austama, kuigi seadused võivad olla vahel halvad. Me peame täpselt pidama kinni vanast põhimõttest: olgugi seadus halb, ta on ikkagi seadus. Seda ei ole praegusel korral tehtud. See on väga halb, et siin on talitatud teisiti, on kästnud ametnikke asuda seaduse riikkumisele. Seda pidasin tarvilikuks Riigikogu kõnetoolilt kinni naelutada.

Kohtu- ja siseminister A. Anderkopp: Austatud Riigikogu liikmed! Üks lugupeetud eelkõnelejatest, rkl. Oinas, tähendas eelmisel Riigikogu koosolekul, et oleks hea, kui Riigikogu kõnetooli tasapind kõrgem oleks. Ma oleksin täna näinud, et rkl. Oinas enesele seda täna meelde oleks tuletanud, kui ta tuli ja ütles, et valitsus tahab kõik kauplused lahti teha. (Pahemalt poolt: Ei ole õige!) Öeldi, et valitsuse poolt mitte ainult süüa ei taheta anda, vaid tahetakse ka juua anda. Juhiti tähelepanu sellele, et valitsus tahab kõrtsid lahti teha. See ei ole õige. Ma deklareerin selgesti, et kauplused võivad ainult need ettevõtted, mis sööki annavad, kusjuures alkoholi müügi keeld esimesel nelipühäl maksmata jääb. Mis õigusega tulete Teie ütlema, et valitsus tahab ka alkoholi anda? Kas see on see moraalne tasapind, millest Teie räägite? (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Teie ütlesite täna otsekohe, et valitsus tahab juua anda. Tegelikult juuakse aga põranda all selletagi, ega seda ei taha Teie ometi valitsuse kraesse panna?

Nüüd tahan puudutada teist asja, nimelt nagu oleks valitsusel ükskõik see küsimus, kuidas turiste vastu võetakse. Valitsusele ei ole see sugugi ükskõik, aga kui Tallinnas kuskil koolimajas on halvad magamiskotid, mida ei ole puhastatud, siis, austatud Riigikogu liikmed, ei saa Vabariigi Valitsus Tallinna linna majja minna — sest see maja kuulub linnale — kotte puhastama. Kui Tallinna linnavalitsus näeb, et asi halb, siis on ta kohus seda parandada. Pean ütlema, härra Oinas, et need tegelased, kes on Tallinna

linna valitsuses, ei ole mulle sugugi lähemal kui Teile. Mis õigusega lähen ma etteheiteid tegema Tallinna linnavalitsusele? (V a h e l h ü ü e pahemalt poolt.) Jah, aga miks siis valitsusele tullakse ette heitma, et ta ei vaata järele, kuidas asi on.

Mis puutub viimsesse küsimusse, et Kohtu- ja siseminister olevat teinud hirmsa asja, olevat teinud korralduse omale alluvatele ametnikele, et seadusevastaselt talitatakse ja protokolle ei tehtaks, kui esimesel nelipühäl sööki antakse, siis pean ütleva, härra Klesment, see on täiesti lahtistest ustest sissetungimine. Senini ei ole ükski valitsus nõudnud täpselt sel alal seaduse täitmist, sest et elu seda ei luba. Seaduses on öeldud selge sõnaga, et esimesel nelipühäl on kauplemine keelatud, aga kui teie tahate kuskilt pudel limonaadi või karp paberosse, kas seda siis ei saa! Tallinna ümbruskonna metsad on täis rohelistes käijaid, nendele müüakse ometi. Kas Teie Tallinna võõrastemajas elades ei ole seal süüa saanud? (J. K l e s m e n t, stp: Ei saa, ei müüda!) Siis ei oska Teie midagi näha.

Mida ma erilisel katki olen teinud, sellest ei saa ma aru. Eelnõu esimesel lugemisel ütlesin juba, et kui Riigikogu põhimõttelikult valitsuse kava pooldab, siis ministeerium esimesel pühäl ka vastavad sammud astub, selle vastu ei vaielnud keegi siis. Kui Riigikogu peaks leidma, et olen tõesti nii suurt kurja ja halba teinud, siis teen sellest järelduse. Ma ei ole tahtnud muud, kui seda, et inimesed, kes elavad võõrastemajades ja sinna tulevad, saaksid esimesel pühäl süüa. Kui Riigikogu leiab, et see kord lõpmata halb on, siis teen järelduse heameelega, kui Riigikogu seda ütleb, ja lähen ära. Aga siis tuleb võibolla teine, kes ütleb, et vast ka teisel pühäl peavad inimesed nälgima.

Härra Oinas tähendas, et Saksamaal ei saa ka pühapäeval süüa. Mina olen seal käinud ja ei ole kunagi nälga kannatanud, olen isegi sadamalinnast pühapäeval saapad ostnud.

Tänavu oli esimesel nelipühi pühäl hulk soomlasi siin, ja mis peab valitsus tegema? Valitsus ei või ometi öelda, et, olge head, käige mööda linna, aga süüa ei saa.

Kui mina olen käinud selle korra järgi, mis enne on maksev olnud, siis ei ole põhjust minule ette heita, et mina halvem olen kui teised.

B. E i l m a n (stp): Juba eelkõnelejad juhtisid tähelepanu nendele asjaoludele,

mis esimesel suvistepühäl aset leidsid, nimelt et seadusevastaselt olid asutused avatud ja ei ole kuulda, et nende asutuste peale oleks protokolle tehtud. Sellest peab loomulikult järeldama, et need asutused olid avatud härra Kohtu- ja siseministri teades. Härra Kohtu- ja siseminister ütleb, et temal ega valitsusel ei ole mõttessegi tulnud anda õigusi avada restorane, kus oleks alkoholiliste jookide müük lubatud. (Kohtu- ja siseminister A. A n d e r k o p p: Mitte laiemalt kui mineval aastal.) Aga imelikul kombel oli lugeda järgmise päeva „Päevalehes“, kus oli kirjutatud võrdlemisi suure pealkirja all: Söögimajja mindi kainelt, tuldi välja joobnult. (K. P ä t s, põl: Metsa mindi ka kainelt, tagasi tuldi joobnult.)

Meie poolt on tähelepanu juhitud sellele, et kui antakse luba restoranidele, kaubelda esimesel pühäl ainult söögi valmistamise ja müügi alal, siis ei ole kahtlust, et seal hakatakse ka salaja viina müüma. Selle vastu vaieldi siis ja öeldi, et seda olema ei saa, aga nüüd ometi „Päevaleht“, see pole sotsialistlik leht, vaid kodanlik, ja õige parempoolne leht, siiski tõi selle ära, et vaadake, hoolimata sellest, et ei peaks mitte seal viina joodama, on siiski viina joodud.

Imelikul kombel, ma rõhutan veel kord, imelikul kombel nende asutuste peale, kus alkoholi müüdi, ei ole protokolle tehtud. Härra Kohtu- ja siseminister, see käib vististi Teie organite järelevalve alla, ja ma arvan, kui Teie andsite oma korralduse, et turistidele võib sööki müüa, aga et selle juures ei ole mõeldud, et alkoholilisi jooke müüakse, siis vististi oleksite Teie pidanud sellest huvitatud olema, kas on alkoholilisi jooke müüdnud või mitte. Ei ole aga kuulda olnud, et oleks protokolle tehtud. (Kohtu- ja siseminister A. A n d e r k o p p: On tehtud.) Mul ei ole kahjuks mitte võimalik olnud härra Kohtu- ja siseministri poolt tehtud uue redaktsiooniga täpsemalt tutvuneda, kuid niipalju, kui seda võisin kuulata, kui härra minister seda ette lugesi, siis tundub küll, et ka sellega olukorda ei lahendata, vaid iseenesest see redaktsioon, vähemalt minu arvamise järgi, jätab väga palju hiireaukuseid järele. (Kohtu- ja siseminister A. A n d e r k o p p: Missuguseid auke?) Ma ütlen, ma ei saanud kahjuks sellega põhjalikult tutvuneda ja sellepärast ei saa ma pikemalt rääkida. (K. P ä t s, põl: Ei saa midagi rääkida, aga räägite siiski.) Ma ütlen, et mulle jäi niisugune mulje, et seal on hiireaukuseid järele jäänud, mille kaudu

on võimalik nii ja teisiti seda seadust tõlgitseda. Siin peaks päris kindlasti ja konkreetsetl ära öeldama, mida tahetakse selle seadusega kätte saada, ja mitte jätma võimalusi nii ehk teisiti seadust seletada.

Edasi tähendas härra Kohtu- ja siseminister rkl. Johanson'i poolt tehtud ettepaneku kohta, et see on vastu võtmatu, et teenijad, kes suvistepühade ajal on kohustatud teenistusse ilmuma ja senini on saanud puhkust, nüüd hakkavad saama mingisugust lisatasu. (Kohtu- ja siseminister A. Anderkopp: Tasu vastu ei ole midagi, aga see ei mahu siia seadusesse.) Võibolla on Teie arvamine õige, et see ei mahu sellesse seadusesse, kuid öelge, mis pärast võtate asja nii ühekselt, mis pärast asute seaduse muutmisele selles osas, mis annab võimaluse turistidele einetada, ja mis pärast ei võta teie teisi küsimusi üles. Oleks võimalik olnud paralleelselt ka teist küsimust üles võtta. (Kohtu- ja siseminister A. Anderkopp: Ei saa!) Äride, kontorite ja kaubanduslike ettevõtete kohta on meil maksev Vene seadus ja on võimalik praegusesse seadusesse viia vastav parandus, mille järgi teenijate seisukord oleks kindlustatud. Praegu on teenijad kohustatud ilmuma teenistusse, aga ei ole kindlustatud, et neile selle eest tasutakse. Minu arvamise järgi, kui härra minister ütleb, et lisatasu ei mahu seadusesse, siis on võimalik seda vast teiste päevadega kompenseerida. Seadusesse peaks tähendatama, et kui suvistepühadel ei anta teenijaile puhkust, siis võib selleks üks teine püha määrata, millega võiks kaotatud puhkepäeva katta. (O. Kask, tüer: See on olemas juba praegu igas asutuses.) Härra Kask, see on olemas, aga mitte kõigis asutustes. Restoranides on, söögimajades aga ei ole. Seaduse muudatus käib söögimajade kohta, aga seal ei ole vahetust, ja inimesed tulevad hommikul ja on kuni söögimaja kinnipanekuni. Seega võetakse teenijailt see puhkepäev täitsa ära.

Ootasin huviga rkl. härra Vilms'i esinemist. Härra Vilms oli komisjonis väga radikaalne. Kahjuks ta ei ole praegu saalis. Komisjonis kõneles ta seaduse vastu, et see olevat ebamäärane ja isegi redigeeris ühe paranduse, mille järgi valitsuse poolt esitatud tekst ära muudeti. Härra Vilms'i paranduse järgi oleks antud omavalitsustele õigus, määruse korras lubada ühel või teisel tarvilikul juhul neid asutusi avada. Härra Vilms rääkis sellest, et pühapäevadel ja ka puhkepäevadel on igasugused ärilised ja kaubanduslikud ettevõtted suletud ja ainult

erakorralistel juhtumistel omavalitsustele on antud õigus erandit teha. Täna aga ei ole kuulda olnud, et härra dr. Vilms tarvilikuks oleks pidanud oma ettepanekut ka Riigikogu ees korrata. Võibolla üldse see nii äärmine radikalism on ainult kitsama ringi jaoks määratud, seda levitatakse vast ainult komisjoni kinniste uste taga ja siin kardetakse sellest rääkida. Arvan siiski, et Riigikogu liikmel peaks niipalju kodaniku julgust olema, et tulla ja laiemat kogu ees ka sellest kõnelda. (Riigivanem O. Strandman: Mis ajast saadik Teil on õigus teistele moraali lugeda.) Võibolla härra dr. Vilms'il hakkas piinlik, ja sellepärast ta üldse lahkus saalist. Härra Riigivanem ütleb, mis ajast peale hakkab mina teistele moraali lugema, siis arvan, et mõnikord kulub ka moraallugemine härra Riigivanemale ära. Sest istudes rkl. Voiman'i kõrval, kui kõneles rkl. Klesment, tähendas rkl. Voiman, „mis tähendavad sellele valitsusele üldse seadused“, selle peale küsis härra Riigivanem rkl. Voiman'ilt: „mis teate Teie seadusest?“ Arvan, et härra Riigivanem peaks niivõrt kõrgel seisul, et ta Riigikogu liikmele niisugust küsimust ei esitaks, kuigi võibolla Riigikogu liige ei ole jurist. Selles mõttes arvan, et mul on täieline õigus tuletada härra Riigivanemale meelde seda moraali, sest Riigikogu liikmed on valitud rahva poolt, ja rahvas usaldab neid, ja seepärast ei ole kohane tulla küsima ühe või teise härra käest, kas tema seadust tunneb või mitte. (Kaitseminister O. Köster: Teie otsite pikka juttu!) Mina ei otsi pikka juttu, vaid see äratas kahtlemata imestust.

Peale selle komisjonis esines ka kristliku rahvaerakonna esindaja Järve oma paranduse-ettepanekuga. Mina ootasin, et härra Järve võtab sõna ja kui kristliku rahvaerakonna esindaja juhib Riigikogu tähelepanu sellele, et puhkepäevadel peaksid olema igasugused ärilised ja kaubanduslikud ettevõtted, vaatamata nende iseloomule, suletud. Komisjonis härra Järve tegi ka vastava ettepaneku ja see oli väga tervitatav. Vana seaduse järgi oli võimalik kaubelda harilikudel pühapäevadel, aga härra Järve' ettepanek läks kaugemale ja piiras ka harilikude pühapäevade kaubitsemise täielikult, tähendab, keelas igasuguse kauplemise. Ma ootasin, et härra Järve kordab ka Riigikogus seda ettepanekut, kuid kahjuks härra Järve seda teinud ei ole, ja mul ei ole selge, kas härra Järve on loobunud sellest ettepanekust või mitte.

Arvesse võttes, et valitsusel enesel on kerkinud kahtlus esitatud seaduse kohta, ja

selle tagajärjel härra Kohtu- ja siseminister esitab sootu uue seaduse sisu. (Kohtu- ja siseminister A. A n d e r k o p p: Sisu on see sama!) Ei ole sama sisu, härra minister, vaid sootu teine. Minu arvates ei maksa Riigikogu pleenumis härra ministri poolt esitatud üldlauselise seaduse muutmise juures pikemalt peatuda, vaid peaks võimaldatama, et see igale Riigikogu liikmele kätte antaks. Ma arvan, et härra minister, kui tal tõepoolest tõsine tahtmine oli selle seaduse järele, oleks pidanud selle eest varemalt hoolitsema, et see uus redaktsioon oleks paljundatult Riigikogu liikmetele kätte antud. Praegu on mulle jäänud niisugune mulje, et härra minister, eeldades Riigikogu enamuse seisukohta, et Riigikogu siiski seda valitsuse poolt esitatud seadust ei poolda selles ulatuses, vaid seda teisiti tahab näha, seepärast ei sõandanud oma paranduse-ettepanekut varem valmis kirjutada, vaid tegi seda siin laual ekspromptom v karjeer, nagu meil alati tehakse. Ma arvan, et niiviisi seadusi anda ei tohiks, vaid Riigikogule peaks antama võimalus põhjalikumalt valitsuse poolt esitatud paranduse-ettepanekutega tutvuneda ja seepärast tuleks seadus Riigikogus lugemiselt ära võtta ja tagasi anda komisjoni.

J. Soots (põl, fakt. märk.): Rkl. Klesment arvas enesel õiguse olevat ära märkida, et mina olevat esimene minister olnud Eesti Vabariigis, kes seadust rikkunud, mis ka Riigikogu olevat kinni naelutanud. (J. K l e s m e n t, stp: Seda ma ei ole öelnud.) Riigikogu ei ole ka seda öelnud. Mina protesteerin selle ütelse vastu kahel põhjusel. Esiteks sellepärast, et kui alama astme kohtu otsus on muudetud kõrgema astme kohtu poolt, siis ei ütle keegi, et alama astme kohus on seadust rikkunud. Temal on teistsugune arusaamine olnud, tema on seadust teisiti tõlgitsenud, kuid mitte rikkunud. Minu kui siseministri kohustetäitja kohus oli seletust anda, kui küsimused üles kerkivad. Küsimused kerkisid üles, ja mina andsin seletuse, mida alama astme kohtud õigeaks tunnistasid, kuid Riigikohus andis seadusele teise tõlgitsemise. See aga ei ole sugugi seaduse rikkumine.

Teiseks, minu seaduse tõlgitsemine sündis aastat 3 tagasi, kuid juba 1919. a. olid mõned juhused, kus just sotsialistid-ministrid vist küll seadust rikkusid. Ma arvan, et neist juhustest tuleb mul rääkida kaitseseisukorra seaduse puhul, seepärast ma praegu nende juures ei peatu.

J. Klesment (stp, fakt. märk.): Austatud Riigikogu liikmed! Tahaksin faktilise märkusena öelda, et omaaegse siseministri kohustetäitja kindral Soots'i tegevust maavolikogude valimise seaduse seletuse asjas ei saa sisuliselt võrrelda praeguse Kohtu- ja siseministri tegevusega. Tolleaegne siseministri kohustetäitja härra Soots interpreteeris seadust, kuid seaduse interpreteerimise juures võivad arvamised lahkuminevad olla, seaduse interpreteerimine on ikkagi subjektiivse hinnangu vili. Sellaegse siseministri kohustetäitja arvamine oli ühtemoodi, mille peale võis kaevata ja kõrgem instants oma otsuse anda. Kuid praegune Kohtu- ja siseminister on käsu andnud otsekohe seadust mitte täita. Loomulikult ei ole need kaks asja täpselt võrreldavad.

Selle juhuse tõin siin ette sellepärast, et tol korral, kui härra Soots'i kui siseministri kohustetäitja seaduse seletamine võeti kõne alla Riigikogus, siis Riigikogu oma suures enamuses teravalt välja astus tolleaegse siseministri kohustetäitja vastu, mille tagajärg oli see, et siseministri kohustetäitja lahkuma pidi. (V a h e l h ü ü e.) See on protokollis olemas.

Kordan, et sisult on praeguse Kohtu- ja siseministri tegevus palju suuremal määral seaduse rikkumine. Tol korral oli tegemist interpreteerimisega, nüüd otsekohe seaduse rikkumisega.

A. Oinas (stp): Härra Kohtu- ja siseminister pidas tarvilikuks mulle etteheiteid teha, et ma olevat ülekohtuselt süüdistanud valitsust tahtmises, esimesel süvistepühäl kõiki kauplusi avada. Pean kõige kategoorilisemalt kinnitama, et ma niisugust mõtet siinkohal avaldanud ei ole. Härra Kohtu- ja siseminister eksib täielikult. Rääkisin söögikohtade avamisest. (V a h e l h ü ü e.) Arvan, et härra Kohtu- ja siseminister peaks mind niipalju isiklikult tundma, et võiks uskuda, et ma lausete peapeale pööraramisi ei harrasta. (Kohtu- ja siseminister A. A n d e r k o p p: Teie võite mind ka niipalju uskuda, et valitsus viina müüa küll ei taha.) Ka siin eksite, härra Kohtu- ja siseminister, kui Teie nii aru saite, et ma arvamisel olen, et valitsus just tahtis teatud jooke esimesel pühäl müüa. Ma ütlesin, et mõned ringkonnad seda tahavad. Tegelikult tuleb nii välja, et antakse ka jooke.

Härra Kohtu- ja siseminister lubas enesele tarvitada niisugust poleemilist tooni, mis küll heast koolist tunnustust ei anna. Nimelt tähendas tema, et egas valitsus saa

Raua tänava algkooli kotte pesema minna, miks siin üldse valitsust süüdistatakse. Lubage, ma tooksin analoogia. Teie tahate, et väliskülalistele süüa antakse. Mina võiksin härra Kohtu- ja siseministri võtet tarvitades öelda, kas tahate, et valitsus ise peaks sööki andma. (Kohtu- ja siseminister A. A n d e r k o p p: Ma saan nii aru, et ma Tallinna linnavalitsuse peale pean protokollit tegema.) Nii mina ka ei taha. Lubage, ma seletan, kuidas ma tahan. (R. P e n n o, as: Ega Tallinna linnavalitsusel ei ole keelatud kotte pesta, küll on aga restoranidel keelatud süüa anda.) See on õigus, et ühel pool on sundus, teisel pool — äranägemine. Räägin sellest, mis puutub äranägemisse. Valitsusel ei peaks olema ükskõik, milline on ühel või teisel asutusel äranägemine. Tuues ette puudusi, mis valitsevad väliskülaliste vastuvõtmisel, ei olnud mina sugugi niisugusel naiivil arvamisel, et Kohtu- ja siseminister just oma ametnikkude kaudu peaks neid asju korraldama. Loomulik on see, et vastavad organisatsioonid, mina näeksin heameelega, Kohtu- ja siseministeriumi algatusel, need puudused kõrvaldaksid. (M. J u h k a m, tõer: Pealinna omavalitsusele niisugust asja nina peale kirjutada!) Siin ei ole jutt üksi pealinna omavalitsusest, vaid sellest, et riigivõim ei peaks ükskõikne olema selle kohta, kuis meil väliskülalisi vastu võetakse. Riigivõim peab valvel olema, et vastavad organisatsioonid ülesande kõrgusel seisaksid. Siin võib riigivõim palju algatada, võib vastavad organisatsioonid kokku kutsuda, sellekohase kava välja töötada, kuidas saaks väliskülaliste vastuvõtmist paremini korraldada. (K. P ä t s, põl: Härra Oinas, Teil on linnavolikogus ka esindajad, kas need ei räägiks seal sellest.) See ei ole mitte üksinda Tallinna volikogu küsimus, vaid asjas peaks ka riigivõim huvitatud olema, samuti kui riigivõim huvitatud on, et külalised süüa saaksid. Kohtu- ja siseministri huvi peaks kaugemale ulatuma, nimelt, et meil üldse väliskülalisi hakatakse paremini vastu võtma. Minul isiklikult tuli vastu võtta üks suurem Poola ekskursioon. Oli suur vaev neid ära paigutada. Ühest sõjaväeosast sain raudvoodid, teisest asutusest voodilinnad, kolmandast tekid j. n. e. (Riigivanem O. S t r a n d m a n: Kas need olid siis kutsutud külalised?) Need olid huvireisijad, kelle heast vastuvõtust meie huvitatud olime. (Riigivanem O. S t r a n d m a n: Ei, ma mõtlen seda Poola ekskursiooni, keda nii suurepäraliselt vastu võtsite.) Kui Teie arvate, et see väga suurepäraline oli, kui kuskilt sõ-

javäeosast läks korda mõned poollagunenud raudvoodid leida, siis kahetsen väga, et Teil külaliste vastuvõtust niisugune arusaamine on.

Rõhutan veel kord: Meie peame turismi 'küsimust põhjalikumalt käsutama. Meie ei pea ka kui kelnerid talitama, vaid kui riik, kes ka oma kodanikkude õigustest lugu peab.

M. J u h k a m (tõer): Härrad Riigikogu liikmed! Peale kõige muu arutame täna ka aluskottide pesemist ja muid sarnaseid asju, millega aga raiskame aega täiesti ilmaaegu. Kõik need jutud, mida maha peate käesoleva seaduseelnõu juures, võite kõneleda mujal. Mida teie õieti seletate? Seda, et olete huvitatud sellest, et turistid meid külastaksid. Teie tegite tugevaid etteheiteid valitsusele ja Riigikogule, et räägitakse küll turismi edendamise kohta, aga teha ei piüta midagi. (A. O i n a s, stp: Aga ei nihku ju paigast!) No jah, pesemata aluskottid turistide meile igatahes ei meelita ja Riigikogu ei ole koht, kus kotte tuulutama hakata. (N a e r.) Tahate näha väliskülalisi, aga pakute neile pesemata kotte. Turismi küsimus ei ole uus, sellest kirjutatakse ajalehtedes vähemalt igal kevadel. Kui asi paigast ei liigu, siis tuleb teha midagi, aga tühise kõnega ei liigutata midagi. (J. V o i m a n, stp: Juhkam hakkab tegema.) Jah, kui kuulda tahate, siis Juhkam on natuke rohkem teinud, kui Teie, ja seda katsun Teile ka selgeks teha. (B. E i l m a n, stp: Sellest tuleks Teil rääkida Tallinna linnavolikogus.) Kohtu- ja siseminister ei saa ometi linnaomavalitsusele ette kirjutada, mis ta peab tegema, et huvireisijatele vastu tulla. Kui ütlete, et ei ole raha, siis ei ole see põhjendus. Ma saan aru, kui mõnel väikesel alevivalitsusel ei ole raha, aga et Tallinna linnavalitsusel ei ole raha kottide pesemiseks, sellest ei maksa rääkida.

Umbes kuu aega tagasi, kui üldkomisjonis arutati isikutõestamise seadust, kõneldi seal turismi edendamise kohta palju asjalikumalt, kui täna siin. (P a h e m a l t p o o l t: Sellepärast, et Juhkam rääkis!) Ei mitte sellepärast, mina ei ole endast nii suurel arvamisel kui Teie, Teie esinete alati tähtsalt ja suurelt.

Komisjonis arutati seda asja palju üksikasjalikumalt, selgitati kuipalju meilt välismaal käiakse ja kuipalju meile välismaalt sõidetakse, kuipalju raha välja viiakse ja kuipalju siia tuuakse. Arvan, et komisjonis palju rohkem tehti kui siin. Need kõned, mis täna siin kõneldi,

on komisjonis juba kõneldud. (A. Oinas, stp: Kahjuks mina selles komisjonis ei olnud.) Siis teised rühma liikmed oleksid pidanud Teid informeerima. Komisjonis leiti turismi arendamiseks ka raha.

Lõpuks kui teie tahate kuulda — kui te arvate, et mina midagi ei tee — siis pean ütleva, et raha leidmise ettepaneku tegin mina ja üldkomisjonis võeti ettepanek peaaegu ühelhäälel vastu. Samuti ka Riigikogus.

L. Johanson (stp): Härra siseminister arvab, et siin ei ole koht, kus tasuküsimust lahendada. Aga ühest küljest tehakse siin tasuküsimusega tegemist, sest kui võetakse üks puhkepäev ära ja tehakse see tööpäevaks, siis peab ju ka ütleva, mis neile selle vastu antakse. Ei ole ühtki teist seadust, kus seda parandust võiks teha.

Siin toodi ette Saksamaa ja teised riigid ja et seal on võimalik saapaid osta. Meil on ka võimalik saapaid osta, kuld-uure j. n. e. (Kohtu- ja siseminister A. Anderkopp: Mille põhjal see on?) Meil on selleks teatud turg.

Kui vaatleme, siis näeme, missugune vahe on välismaa äriteenijal võrreldes meie äriteenijaga. Meie äriteenijatel ei ole ei sotsiaalkindlustuse seadust, ei töökaitse-seadust, ja üldse need seadused, mis nende vahekorda peremehega korraldavad, on meil puudulikud, aga mujal on nad, ja Saksamaal on nad paremad kui paljudes teistes riikides, ja seepärast ei kannata see võrdlust välja.

Siis edasi on kõneldud siin sellest, et söögimajade lahtipidamine esimesel suvistepühäl ja teistel pühadel ei tähenda veel alkoholiliste jookide tarvitamist. Mina ütlen aga, et ta tähendab, seepärast et ei tarvitse silma kinni pigistada, meil on saalalkoholi müük ja seda teostavad ka restoranid neil aegadel, kus avalik müük keelatud. Ja küsime, missuguse kõlblise õigusega võiks minna restoranipidajatele ütleva, et ärge rikkuge seadust. See sünnib ju kõik turistide kasuks, võivad nad öelda, härra Kohtu- ja siseminister on ise turistide kasuks seadust rikkunud, ja meie arvame, et seda tuleb eeskujuks võtta ja et iga restoranipidaja kõlblik kohus on selle järele käia ja hakata alkoholimüüki turistide jaoks teostama.

On kurjaks saadud, kui kõneldi ka, et pealinna ja teistesse linnadesse tulevad turistid ja ei saa öösel puhata. Õelge, kas see puhkamise, väljamagamise ei ole turistidele sama tähtis kui söök?! Söömises kõneldakse siin, aga et nad saaksid välja

magada, sellest ei tohi kõnelda. Õelge, mispärast söömine tähtsam on kui väljamagamine? Kes puhkamise eest hoolitsema peab? Hoolitsema peavad need, kes sellest huvitatud on, et turistid tuleksid. Siin võib Tallinna linnale etteheiteid teha, ja mis härra Juhkam ütles, see on õige, et niipalju raha peaks leitama, mina ütlen, mõnisada tuhat peaks selle peale välja andma ja kõigepealt peaks seda turistide selts ja teised organisatsioonid tegema, aga ka linnavalitsus. Ja on sama otstarbekohane seda küsimust siin käsitada, kui söömise küsimustki, sest uni ja söömine on mõlemad inimeste tarvidused, ja mõlemad on, mida meie turistidelt ära võtta ei taheta. Kui hakata järeldusi tegema, siis võiks selleni välja jõuda, et on tarvis restorane avada selleks, et ei tuntuks, et magamise ase puudub.

Juhataja: (Hääletatakse.) Pealkirja poolt on 27 häält, vastu — 22 häält. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Poolt on 37 häält, vastu — 24 häält, erapooletuid — 4, pealkiri on vastu võetud.

(I osa.)

Aruandja L. Johanson: Sotsiaalkomisjoni ettepanek on: paragrahv tagasi lükata, see tähendab, jätta senine seisukord, kus esimesel suvistepühäl, nagu teistelgi pühapäevadel ja pühadelgi, oleks rahu ka äri-, kontori-, kaupluste j. n. e. teenijail.

Juhataja: Rkl. Johanson'ilt on ettepanek,

võtta § 5 järgmiselt: § 5. Kauplemine ja teenijate sellega seotud töö on keelatud nädala pühapäevadel ning riiklikel pühadel ja puhkepäevadel, mis loetletud pühade ja puhkepäevade seaduses (RT 155/156 — 1922. a. sead. nr. 93).

Kui seda ettepanekut ei peaks vastu võetama, siis teeb rkl. Johanson täiendava ettepaneku,

võtta § 5. juurde uus lõige:

Töö eest, mis teenijad 1. suvistepühäl ning teistel pühadel ja pühapäevadel teevad, maksetakse neile harilikule päevapalgale lisatasu 100 protsendi suuruses.

Päevapalga väljaarvamisel jagatakse kuupalk, ühes arvatud ka natuuras saadud kuupalk (toit, korter j. n. e.) 25 päevale.

Natuuras saadud palga väärtuse määrab kindlaks kohalik linna-

alevi- või vallavalitsus, aluseks võttes tegelikke keskmisi hindu.

§ 5¹. Teenijatele maksetakse tööst, mis nad üle 8 tunni ööpäeva jooksul teevad, lisatasu 50 protsendi suuruses harilikust päevapalgast.

§ 5². Teenijad saavad suvepuhkust aja kestel 1. maist kuni 1. septembrini:

6-kuulise teenistuse järele — vähemalt 1 nädal;

üle 6-kuulise kuni 1-aastase teenistuse järele — vähemalt 2 nädalat;

üle 1-aastase teenistuse järele — vähemalt 3 nädalat.

Kohtu- ja siseministri poolt on tehtud ettepanek, seaduseelnõu tekstiks võtta järgmine redaktsioon:

Kaubandusasutuste, ladude ja kontorite teenijate normaalpuhkeaja kindlustamise seaduse (VSKK 1907 nr. 150, art. 1150) § 5 täiendatakse järgmise uue, teise lõikega:

Eelmises lõikes ettenähtud keeld ei ole maksev nelipühi esimesel pühal Trahteriäri seaduse (VSK XII k. 2. j.) § 5 esimeses ja teises osas, § 6 ja § 7 pp. 1—2 loetletud äride kohta.

Aruandja L. Johnson (lõpusõna): I osa kohta on esitatud Vabariigi Valitsuse poolt täiesti uus redaktsioon, mida ei ole komisjonis arutatud. Peale selle tehti komisjonis veel terve rida teisi ettepanekuid. Siin on praegu tehtud I osa kohta teine muudatus-ettepanek, seepärast kodukorra § 52. põhjal nõuan paranduste sotsiaalkomisjoni andmist. Ei ole ka ette näha, et meil tänavu veel suvistepühad tuleksid.

Juhataja: Kuna aruandja nõuab paranduste komisjoni andmist, siis läheb seaduseelnõu I osa ühes parandustega komisjoni.

Vaheaeg kl. 19.01 min. — kl. 19.21 min.

Koosolekut juhatab teine abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal sekretär **A. Schulbach**.

L. Johnson (stp, kohalt): Teen ettepaneku, koosolek lõpetada.

M. Laarmann (põl): Mina vaidlen härra Johnson'i ettepaneku vastu. Meil on harilik kord ikka säärane, et meie vähemalt kella 9-ni tööd teeme. Aga Riigikogu

raatus ei näita veel niipalju. Kell ei ole isegi 1/28-gi, selle järgi peaksime veel töötama vähemalt 1 1/2 tundi, (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson: Ehk palka maha.) see teeks välja umbes 96 min., ja seepärast minu arvates ei ole praegu sünnis tööd lõpetada. Selles mõttes vaidlen härra Johnson'i ettepaneku vastu.

L. Johnson (stp, kohalt): Ma võtan oma ettepaneku tagasi.

Juhataja: Rkl. Johnson on loobunud oma ettepanekust.

11. Üüriseaduse kaotamise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja M. Pung.

O. Gustavson (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mõneltpoolt on lihtsameelselt imestatud, miks Vabariigi Valitsus nõnda kergel käel on andnud oma õnnistuse sama pika nimega kui pisikese „eraomanduse pooldajate rühma“ üüriseaduse kaotamise eelnõule. Öeldakse, need pungad, lilled ja maasikad ei kuulu ju vormilikult koalitsiooni puketti ega ole seepärast valitsusele sugugi obligatoorne rahuldada selle väikese rühmakese suurt apetiiti, nagu ta seda on sunnitud tegema teiste kodanikkude rühmade suhtes, kellest oleneb koalitsiooni saatus. On arusaadav, kui turgutatakse koondust ja tehakse tööstusetolle tööerakonnale ja vilja ning rasvatolle kogudele. Ei ole teist teed hoida koos kabinetti, mis nii tugev, et ta vägisi kipub katkema. Selles hädas on paratamatu, kui tekkivaid pragusid määratakse pirukatükkidega — igale vastavalt ta maitsele ja isurohkusele. Aga 3-liikmeline eraomandust pooldajate rühmake — sellega ei seisa ega selleta lange Strandman'i kabinetti.

Juhataja: Rkl. Gustavson, meie ei tohi kodukorras nimetatud rühmi rühmakesteks nimetada.

O. Gustavson (stp): Meie ei tohi panna pahaks, kui lihtsameelne kodanik arutleb nõnda pealiskaudselt. Talt ei või ju nõuda, et ta vaataks asja juureni, nagu omalajal õpetas õnnis Kosjma Prutkov. Ta näeb seda, mis silma ees, ega ulatu vaatama selleni, mis südames. Aga silma ees on meil viimaste kuude kestes seisnud pilt, mis lihtsamast lihtsam: istuvad valitsevad rühmad koalitsiooni laua taga ja pu-

selevad isekeskis, et kes saab ja mis ta saab ning kuipalju ta saab. Ja kui siis mõnele rühmale on naeratanud suurem või väikesem õnn, siis istub asjaomane minister sealsamas maha ja lööb põlveotsas — või kui ta ise ses suhtes juhtub olema kirjaoskamatu, siis laseb ta selle töö sooritada oma agaral abil, ...

Juhataja: Rkl. Gustavson, leian Teie väljenduse ministrite kohta haavava olevat ja teen Teile märkuse.

O. Gustavson (stp): lööb valmis vastava eelnõu ja see esitatakse kiires korras Riigikogule, kartes, et mõni teine rühm ehk näppab vahepeal selle suutäie ära. Mis ime siis, kui kodanik, kes nädalate kaupa seda tüütuseni leierdatud pilti valitsuse ekraanil peab nägema, lihtsalt ei suuda saada aru lugupeetud Strandman'i valitsuse loomingu muudest motiividest ning kui ta seisab nõutult üüriseaduse rüüstamisrännaku ees, mis sai alguse väljaspool koalitsiooni seisvalt väikeselt rühmalt, kes pooldades eraomandust, ei saa enam olla risti poomata üürnikkude kaitset. Aga, lugupeetud Riigikogu liikmed, teile kui vilunud poliitika-meestele ei tulnud see muidugi mitte ootamata see Strandman'i valitsuse suvistepühade soe kink majaomanikkudele. Olen kindlasti veendunud selles, et teie oleksite kahtlemata olnud üllatatud siis, kui see kink oleks jäetud tegemata. Üüriseaduse rüüstamisretk, see ei ole mingi juhuslik episood, mingi kapriislik kõrvalhüpe praeguse valitsuse programmis, see samm kuulub süsteemi, see on paratamatu ja väga oluline lüli Strandman'i valitsuse programmis.

Omalaajal harrastasid pildilehed nõndanimetatud poolikute piltide mõistatusi. Toodi pilt ja jäeti sellest välja väga oluline ese, ning lugeja pidi puuduva osa pildile ise juurde kombineerima. Mul on julgust kinnitada: kui oleks Strandman'i kabinett kogu ta loominguga pandud pildile ilma üüriseaduse kaotamiseta, siis oleks see olnud poolik pilt — mõistatus vaatlejaile. Niivõrt lahutamatu ja oluline osa on üüriseaduse rüüstamisrännak praeguse valitsuse töökavas.

Et veenduda selle väite paikapidavuses, lubatagu mulle, lugupeetud Riigikogu liikmed, paari sõnaga peatuda küsimuse juures: kes on ja mida tahab praegune valitsus. (M. Juhkama, tões: Üüriseaduse suhtes või?)

Jällegi paistab küsimus pealtnäha päris lihtne: Riigivanema O. Strandman'i valitsus

on puhtkodanlik, parempoolne valitsus, loodud tõkkeks igasugustele kalduvustele pahemale poole. Aga see'ep see asi ongi, et pealtnäha päris lihtsad asjad politikas polegi nii hirmus lihtsad. Mulle tuleb meelde, kuidas ajakirjanduses tuntud rahvasaadik Rein Raksa kord väga autoriteetselt tähendas: Poliidiga, see on keeruline ja kääruneline kui Sindri Siimu siku sarv. Ja tal oli sulaõigus.

Sikusarve tuletab tõesti meelde see ideoloogiline alus, millise on kohendanud praeguse valitsuse baasiks kabineti nimirühm — tööerakond nii „Vaba Maa“ suure L-u kui A. S-u, alias Arnold Schulbach'i suu ja sule läbi. Kui praegune lugupeetud Riigivanem O. Strandman läinud aastal kutsus, kogus ja koondas kodanlust — ma arvan, et juhataja mulle vist ei pane pahaks, kui ma toon võrdluse: nagu Püha Vaim ristikogudust, siis sündis see, nii tõendasid „Vaba Maa“ kaks juba mainitud ja teised sulerüütliid, eesmärgiga, et luua üks tõsine pahempoolne valitsus, kes paljamina peab parandama kõik haavad, mis lõõnud väikesele vaesele mehele eelmine A. Rei valitsus. See ei olnud sugugi mitte noore valitsuse mesinädalate vallatu ja vastutusetundeta vaba ilutsemine, vaid väikesemate üksikasjadeni küpselt ja kainelt läbikaalutud ideoloogiline ehitus, mida kaljuna pandi kandma Strandman'i kabinett, sest hiljem, kui mesinädalad juba ammu olid minevikus ja hall argielu päevade peremees, ei jätnud tööerakonna ideoloogid kasutamata ainsatki võimatut ja võimalikku juhtu, et ikka ja jälle tulla tagasi oma poliitilisele peapostulaadile: Strandman'i valitsus on tõeline väikese vaese mehe valitsus. Tuletagem, lugupeetud Riigikogu liikmed, meelde vaidlusi Riigikogus ja „Vabas Maas“ töötatööliste krediidi ümber. Seal pidi olema selge pimedalegi, et sotsialist Rei on lõõnud tuhat, aga tööerakondlane Strandman vähemalt kümmetuhat. (J. Soots, põl: Mis ühist on sellel üüriseadusega?) Lugupeetud rkl. härra Soots, Teil kui sõjamehel ei tohiks puududa kannatus.

Nii siis: väikene vaene mees oma muredega pidi olema see tulitorn, kuhu võttis kursi Strandman'i vabameelne valitsus. Ta tahab pühkida kõik vee pisarad teie silmist, ja leina ei pea enam olema teie keskel, ega kisendamist ega vaeva, nii kuulutasid evangelistid „Vabas Maas“ kõigile vaevatuile ja koormatuile.

Selle vaatevinkli all, rkl. härra Soots, lubagegi vaadelda üüriseaduse kaotamise

küsimust. Korter kuulub kahtlemata, selle vastu ei vaidle vist ka endine Kaitseminister, nende esemete hulka, milliste pärast usuisa Luter meid manitseb mures olla neljandas palves. Korter on üks lüli meie igapäevase leiva ketist. Seepärast ei saa ma teisiti, kui pean käsitama kogu seda ketti. Muidu läheks mul väga raskeks tõestada üüriseaduse kaotamislüli paratamatust Strandman'i „Vabameelse Valitsuse“ loomingahelas. Mitte mina ei ole süüdi, et õnnis usuisa Luter detaile eelistades on kokku kuhjanud 4-dasse palvesse niipalju esemeid kolme lihtsa sõna all: „Meie igapäevane leib“. (J. Holberg, põl: Teie olete ju Vene usku...) Härra Holberg, kui Teie Petseris olete jõudnud oma usku vahetada, siis ei saa ma seda Teile pahaks panna, ega heaks kiita, (N a e r.) see on Teie eraasi.

Meie lugupeetud Riigivanemat tuntakse väga realistlikult mõtleva mehana. Sellepärast oli endastmõistetav, et ta alustas oma aktsiooni vaese väikese mehe murede murdmiseks asjust, millest räägib neljas palve ja milliseid detailearmastav usuisa loetleb terve rodu.

Enne, kui asuda selle aktsiooni üksikasjade rubritseerimisele, lubatagu tähendada, et mul veidi raskeks läheb anda täitsa rahuldavat seletust selle meetodi kohta, millise Strandman'i valitsus valis vaese väikese mehe raske saatuse kergendamiseks. Jäädes realistlikule pinnale, ja seejuures tavalise loogika manu, oleks pidanud loomulikult eeldama seda, et lugupeetud Riigivanem, kui realistlikult mõtlev riigimees, oma missiooni teostamiseks valib materiaalse maise ja kõigile mõistetava positiivse tee: katsub rohkendada, anda küllaldasemal määral igapäevast leiba vaesele väikesele mehele. Aga kõigile üllatuseks ja imestuseks langes härra Riigivanema valik risti vastupidise — negatiivse meetodi kasuks. Mitte juurde anda, vaid vähemaks võtta vaese väikese mehe igapäevast leiba, — nii kõlas Riigivanema härra Strandman'i missiooni kategooriline imperatiiv.

Ma ei leia rahuldavat seletust sellele saltomortaalile. Ma võin vaid hüpoteesina nimetada mõningate politikameeste oletust, et selles suunamurdes tuleb näha tööerakonna Tallmeisteri või taevariigitiiva võitu. On ju avalik saladus, et tööerakonna hing on kärisenud sest saadik, kus Pühavaimu kirikuvägi vallutas tööerakonna ateistliku kantsi valitseva ford'i ja Annusson pages Ameerikasse tõusva Tallmeisteri eest. (N a e r.) Ja selle kärisenud

hinge kummagi poole rahuldamistahtega katsuvadki mitmed seletada Riigivanema päästetöö pahurpidi pöördumist. Kirik on ju alati eelistanud oma karja asketismi ja keeldumist selle ilma mõnudest, ning leppinud vaid sellega, et mammon muutuks kahjutuks kogunedes karjaste kätte. Meie ei saa seepärast Pühavaimu kirikulegi pahaks panna, kui temagi näeb oma ideaali negatiivses suhtumises vaese väikese mehe igapäevase leiva rohkusele.

Aga ma möönan: see seletus Riigivanema saltomortaalile on vaid oletus, ja muud midagi. Jääb vaid üle avaldada kahetsust, miks tööerakonna muidu nii erksad ja vilkad ideoloogid on jätnud siamaani täiesti tumedaks selle enam kui olulise motiivmomendi Riigivanema missioonist. „Vabas Maas“ ei leidu midagi sellest, mispärast Riigivanem vaest väikest meest peab aitama mitte positiivselt, vaid negatiivselt. Aga et meil peale selle oletuse muud midagi ei ole orienteerumiseks Strandman'i valitsuse kursis, siis lubatagu mul jääda selle oletuse juurde, ja siit käsitada vaese väikese mehe päästetööd, millist on toiminud läinud aasta juunikuust alates praegune „vabameelne“ valitsus.

Tulles tagasi korteri ja teiste igapäevase leiva all mõistetavate asjade juurde, ei saa ükski lugupeetud Riigikogu liige jätta tunnustamata, et praegune energiline Riigivanem on teinud puhta ja põhjaliku töö vaese väikese mehe leivakannika kallal. Seda ei suuda ükski eitada, kes vähegi tahab arvestada tõsiasi. Ta pole jätnud silmapaari vahele ühtki enam-vähem tähtsamat eset usuisa Luteri loetelust.

(Koosolekut asub juhutama Esimees **K. Einbund.**)

Riided ja kingad — löödi juba läinud sügisel säärase tolli alla, millest kõrgemat on vaevalt võimalik leida terves ilmas. Väike vaene mees võib lüüa ette oma põdura rinna ja öelda suurematele riikidele: olete kõnnid meie kõrval oma tollidega.

Siis tuli järg leivavilja kätte. Sest kui riided ja kingad katsutakse, maksu mis maksab, ajada kallimaks kõrgete tollidega, miks peab siis leib odav ja kättesaadav olema! Tolli alla seegi! Et vaene väike mees tunneks maisest kõrgemat taevalikku rõõmu leivalagedast lauast ja tühjast kohust!

Ning kui juba leib on löödud kõrgele laudile, miks peaks siis olema kehvale kättesaadav leivakõrvanegi. Kui ta püüab päeviti — äripäeviti peab ta niikuinii ole-

ma ilma sellasest luksusest — laseb enese raiskamisele meelitada margariinist ja teistest odavamatest rasvaainetest, siis tuleb sellele teha lõpp. Toll kõrgemaks margariini ja teiste rasvaainete pealt!

Edasi võttis valitsus vaatlusele igapäevase leiva laiemas mõttes. Ta leidis, et väikesel vaesel mehel pole mingit põhjust ronida sakste sekka raudteevagunisse. Et teda terveks arstida sellest kulukast nõrkusest, selleks tõsteti raudtee sõidupiletite hinda.

Samuti leiti, et tubak on liiga odav ja piibu süütamine samuti, ning et on vaja esimese pahe vastu võidelda tubaka eramonopoliga ja teise vastu välgumihklite maksuga.

Et hoolekannet pole vaja väikesele vaesele mehele, see oli päevaselge, ja seepärast kärbiti eelarves kõvasti hoolekande teostamiseks minevaid summasid.

Härra Strandman'i valitsus oli väga teadlik, et oleks poolik töö pookida väikesel vaesel mehel vaid ihu ja jätta ta hing hoopis aestamata. Siit võrsus vihane võitluserünnak algkooli vastu, võitlus, mida Riigivanema kõrval juhivad lugupeetud Hariduse- ja sotsiaalminister, selle algkooli vastu, mis vaese väikese mehe lapsele enampuhkudel osutub ainsaks koolihariduse saamise kohaks. Kokku kägardada algkool, klassid täis kiiluda, õpetajaid vähendada, õppeaega amputeerida — kõik kehviku kasuks, nõnda kõlab selle rünnaku deviis. Töö ei oleks olnud täielik, kui rüüstates algkooli oleks jäetud puutumata keskkoolid. Esikätt meelitasid siin kätt külge panema müidugi need keskkoolid, kuhu pääsevad läbi viie viletsuse ja viimase häda kehvikutegi pojad-tütred. Kinni Tallinna õhtukeskkool! Maha õpetajate seminarid, kus õppimine maksuta, ja kus just seepärast valdavam osa õpilasi vaeste väikeste inimeste lapsed!

Ja miks pidi jääma ründamata vaese väikese mehe igapäevane leib seski suunas, et anda hoopis ta õigustele. 8-tunniline tööpäev on Eesti Ajutise Valitsuse poolt tunnustatud maksvaks meie tööstuses ja kaubanduses. Strandman'i valitsus leidis, et see töölisel ära hellitab, ja sellepärast pandi tänavu maksma määrus, millega raudtee liini- ja ehitusetöölisi kohustatakse suvekuudel töötama 10 tundi päevas. Nii 8-tunnilise tööpäeva mõistet tõlgitsedes, ei ole võimatu jõuda isegi 24-tunnilise tööpäeva juurde.

Juhataja: Kõneleja, ma palun Teid pöörduda tagasi üüriseaduse juurde.

Ma tahtsin just korteri kui ühe olulise igapäevase leiva osa juurde tullagi. Mul oleks valitsuse töös vaese väikese mehe päästmiseks mainida veel mõndagi sellest, mis valitsus ära näpistanud väikese vaese mehe igapäevasest leivast. Kahjuks ei saa ma aga jätkata alustatud loetelu, sellepärast lubatagu piirduda sellega, mis juba öeldud.

Lugupeetud Riigikogu liikmed, kas ei pea te nüüd isegi tunnustama, et väikese vaese mehe kaitsesüsteemi, nõnda nagu sellest on saanud aru Riigivanem Strandman, oleks jäänud andeksandmatu auk, kui oleks jäetud puutumata vaese väikese mehe nõnda tähtis igapäevase leiva osa, nagu seda on ta peavari — korter. Süsteem kohustas astuma seda sammu: puuduv kivi tuli paratamata panna paigale vaese väikese mehe murede muuli müüris. Vastasel korral oleks võidud lugupeetud Riigivanemale ette heita, et ta töö on poolik, et ta on midagi kahe silma vahele jätnud selles väikesemagi üksikasjani läbimõeldud programmis, mida ta teostab eelmisest suvest saadik. Ja pealegi oleks kannatanud tööerakonna, selle põhjaliku töö partei reputatsioon, säärase pilla-palla teotsemise tagajärjel: kõik on silmas peetud, kõik on rünnatud ja rüüstatud, aga korter jäetud silmapaari vahele! Seepärast oli tingimata tarvis ka korter võtta käsile.

Agas mis mind siin jälle asetab veidi täbarasse seisukorda, on tööerakonna suhtumine oma kõige värskemasse võsusse. Tekib tunne, nagu talitaks ta rongaisana, kes häbeneb tunnustamast oma last. Ma ei mõtle hakata mõistatama küsimuse kallal, kas on siin tegemist tööerakonna ilmaliku tiiva revanshiga Tallmeistri taevariigi kulul või millegi muuga. Ma konstateerin vaid tõsiasju, nagu need on tulnud toime ümber üüriseaduse kaotamise.

Tõsi, algtõuke üüriseaduse rüüstamisrünnakule andis eraomanduse pooldajate rühm, esitades vastava eelnõu. Agas mis edasi tuli, see arenes täielikult härra Riigivanema heast tahtmisest ja soojast suhtumisest. Lugupeetud Riigivanem on ju ammugi leitud väga lihtsa lahtrisaamise tee — ma ütleksin jumalikult lihtsa tee, kõigist neist eelnõudest, mis tulevad Riigikokku väljaspoolt valitsust; ta võtab need eelnõud ja paneb puhkama määramata ajaks oma portfelli. Portfell, see on mahukas ja ruumi seal rohkesti. Nii on vähemalt käinud peaaegu kõigi nende eelnõude käsi, millised on esitanud sotsialistlik rühm.

Võrdluseks ja vastavate järelduste te-

gemiseks lubatagu mind kõrvutada ühelt poolt sotsialistide eelnõu — linnade ja alevite maaga varustamise seaduse täiendamise seadus — ja teiselt poolt käesolevas päevakorras käsitatav seaduseelnõu — üüriseaduse kaotamise seadus.

Sotsialistliku rühma eelnõu oli lihtne ja puhttehnilise iseloomuga. See taotles ei mitte midagi muud kui võimaluse andmist asuda neile määratud maade kasutamisele ka neil alevitel, kelle administratiivpiirid on määratud kindlaks või laiendatud pärast Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse vastuvõttu. Selles eelnõus sisaldas vaid paar paragrahvi ja neis olid ainult tähtsajad muudetud — 1. mai 1928. a. asemel 1. mai 1930. a. ja 1. mai 1929 asemel 1. mai 1931. See eelnõu oli kiire iseloomuga. Ta vajas vastuvõttu ilmtingimata enne 1. maid 1930, et võimaldada alevitel asuda neile määratud maade kasutamisele majanduseaasta vahetusel — 1. mail.

Küsimus oli lõpmata lihtne ja tarve selle seaduse järele päevaselge. Kuid lugupeetud härra Riigivanem sai asjast aru teisiti. Minule on kõneldud, ta olevat nõudnud selle seaduseelnõu isiklikult oma kätte, et seda põhjalikult uurida. Meie esitasime oma eelnõu juba 7. märtsil s. a., aga 1. maiks ei saanud Riigikogu eelnõu arutamisele asudagi, sel lihtsal põhjusel, et puudus Vabariigi Valitsuse seisukoht, mis ikka veel puhkas Riigivanema portfelligis. Sealt see seisukoht siia maanigi välja pääsenud pole. Küll esitas Vabariigi Valitsus omalt poolt juuni algul analoogilise seaduseelnõu — natuke halvemas konstruktsioonis kui meie oma, ja lõpu lõikega, mis linnadele ja alevitele vastuvõtmatu.

Nii käis meie eelnõu käsi.

Vaatleme nüüd, kuidas arenes erandanduse pooldajate poolt väljatöötatud eelnõu seaduseks saamise lugu. Nad ehitasid oma eelnõu kaks nädalat hiljem kui meie, see on 24. märtsil s. a. Ükski Riigikogu liikmeist ei tule vist vastu vaidlema, et üüriseaduse kaotamine Tallinnas on samm, mis kaugelt suurema ulatusega ja tagajärgederikkam kui sotsialistide eelnõu, millest kõnelesin, ja et selle sammu astumise või astumatajätmise võimaluste kaalumiseks on vajalik põhjalik eeltöö, nagu vastavate statistiliste andmete kogumine, korteriehtusepoliitika elustamisvõimaluste leidmine j. m. e. j. n. e. Siin oleks lugupeetud Riigivanemal tööpoolest olnud enam kui küllalt põhjust tarvitada sama võtet õigustatult, mida ta meie eelnõu juures tarvitas õigustamata. Aga lugupeetud Riigivanem

arvas heaks selle eelnõuga talitada teisiti. Juba 19. mail k. a. teatati Riigikogule, et Vabariigi Valitsus pooldab üüriseaduse kaotamise seaduse vastuvõtmist Riigikogus. Meie saame aru lugupeetud Riigivanema talitamisest. Tema talitas nii, nagu ta talitama pidi. Ta ei saanudki teisiti talitada, sest see oleks olnud omaksvõetud kursist kõrvalekaldumine. Kortarikaitse hauakivi tuli panna paigale, et „vabameelse“ valitsuse loomingu vaese väikese mehe murede murdmiseks oleks täielik. Aga millest ma mitte aru ei saa, on tööerakonna ilmaliku tiiva ootamata opositsioon. Valitsuses läks üüriseadus läbi arvatavasti õige libedasti. Viisakas ja värske Kohtu- ja siseminister vaevalt küll sõandas oma poolt vastu vaielda asjale, millele lugupeetud Riigivanem isiklikult suhtus nõnda soojalt ja nõnda sõbralikult. Ka sellest ei olnud midagi kuulda, et tööerakonna keskkomitee oleks katsunud protesteerida Riigivanema kavatsuse vastu, anda oma õnnistus üüriseaduse kaotamiseks. Tähendab kogu erakond oli solidaarne Riigivanema sammuga: Üüriseadus tuleb kaotada. (V a h e l h ü ü e.) Lugupeetud härra Kohtu- ja siseminister, meil on väga palju kogemusi, et kui tööerakond positiivselt midagi pisutki liigutab, siis „Vaba Maa“ sellest ilmtingimata kisa teeb. Ja siit võime järeldada: kui „Vaba Maa“ antud korral vaikis, siis on meil täielik õigus oletada, et tööerakond üüriseaduse kaotamisega üksmeelselt solidaarne oli. Riigikogu üldkomisjonis läks ka kõik libedasti — tööerakond oli vait kui rohi. Aga niipea, kui üüriseadus jõudis Riigikogu pleenumi, siis kargatas kõu ja pikne löi sisse mitte Riigivanema uude majja, vaid Riigikogusse. Lugupeetud tööerakondlane rkl. Vilms tuli siia kõnetooli ja pidas õige vänge kõne selle eelnõu vastu, deklareerides kõigile, kõigile, kõigile, et tööerakond on kindlamast kindlasti üüriseaduse kaotamise vastu. Aga härra Vilms ei leppinud ainult sellega, vaid käies praeguse päevakangelase Mahatma Gandhi jälgedes, asus ta väljaspoolgi Riigikogu korraldama kõigi üürnikkude vastarünnakut valitsuse kavatsusele. Ta pidas „Pandoriinis“ üürnikkude miitingul vägeva kõne, kutsudes kõiki üürnikke üles, võitlema käsikäes tööerakonnaga üüriseaduse kaotamise vastu.

Aga veel kirjumaks ja kurjemaks läks lugu: tööerakonna häälkandja „Vaba Maa“, kes kogu aeg oli suitsetanud viirukilt Strandman'i valitsuse vaesemehe päästepoliitikale, tõmbas äkki ka sõjalipu varda

ning kuulutas kõigile, et tööerakond tahab ihust-hingest võidelda üüriseaduse kaotamise vastu.

Mida siit järeldub? (J. Piiskar, stp: Et tuleb tööerakonnal poolt häälendada.) Mõned Riigikogu liikmed on siit katsunud järeldada, et siin ei ole tegemist millegi muuga, kui tööerakonna tavalise trikiga, poliitiliselt pidada kahekordist raamatupidamist. Et üüriseadus tuleb kaotada, see olevat otsustatud asi ja omavaheolles ei vaidlevat selle vastu ei keegi enam. Aga see, mis kõneles siit kõnetoolilt lugupeetud rkl. Vilms ja mida kuulutas „Vaba Maa“, ei ole muud kui väljaveokaup nende tööerakondlaste rahuldamiseks, kes eales ei suudaks tööerakonnale andestada üüriseaduse kaotamise pooldamist.

Peaaug otsekohe üttelema, et ma seda seletust uskuda ei suuda sel lihtsal põhjusel, et üks endast vähegi lugupidav poliitiline partei ei või meie kodanikkonna poliitilist tasapinda hinnata seevõrt madalalt, et lastuda säärasele lamedale manöövriale, millega ei suudeta petta poliitiliselt neid kõige pimedamaidki. Nii läbipaistev oleks see hanidepüüdmine mäng.

Nii siis, lugupeetud Riigikogu liikmed, üüriseaduse kaotamine ei ole mingiks kapriislikuks kõrvalhüppeks lugupeetud härra Strandman'i „vabameelse“ valitsuse programmis. See on paratamatu lüli selles vaese ja väikese mehe pisarapühkimise poliitikas, mille teostamiseks loodigi läinud suvel praegune kabinett. Ma ei ole seni meelega puudutanud küsimust, kas see poliitika on hea või halb. Olen katsunud vaid tõsiasjade varal näidata, kui järjekindlalt lugupeetud Riigivanem Strandman on teostanud omaksvõetud programmi. Vaidlen veel kord vastu neile, kes näevad vaid seda, mis silmas, aga ei märka seda, mis südames. Härra Strandman'i jagamispoliitikat ei kanna hirm kabineti lagunemise eest ega tahe tulla selleks vastu koalitsiooni rühmadele, et pikendada, maksku mis maksab, valitsuse päevi. Tema loomingu hoiab ülal küpselt ja kainelt väikesemategi üksikasjadeni läbikaalutud programm, täiuseni arendatud süsteem, mille teljeks on väike mees oma viletsustega ja muredega.

Kas maksab mul mainida selle täiusliku süsteemi traagikat. See on nii ilmne ja silmnähtav, nii tajutatav, lubatagu öelda, nii tappev, et pole pääsu selle masendavast mõjust ei kuskile. Öelge ise, lugupeetud Riigikogu liikmed, kas on taevas selle vaese väikese mehe pea kohal eales olnud raskem ja tinasem, kui praeguse valitsuse

päevil. Ja sellesse tinasesse taevas on kirjutatud otsus Strandman'i „vabameelse valitsuse“ kohta: Meene, meene, teekel uvarsin — kaalutud, kaalutud ja kerge leitud!

Kohtu- ja siseminister A. Anderson (fakt. märk.): Austatud Riigikogu liikmed! Ei ole harilikult kombeks valitsuse laua tagant asju välja tuua, mis valitsuse lauataga on. Kuid selles küsimuses on valitsuse loomisel koaleerivatele rühmadele vabadus jäetud, seisukord seega teine ja sedavõrt lihtne, ja võin härra Gustavson'i „olla või mitte olla“ teooria kohta faktilise märkusena öiendada, et ma alati üüriseaduse kaotamisa vastu olen valitsuses olnud ja seda, ka avalikult valitsuses öelnud.

H. Martinson (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! „Majandusliku elu korraldamine Eestis peab vastama õigluse põhimõttele, mille sihiks on inimväärilise ülespidamise kindlustamine sellekohaste seaduste läbi, mis käivad harimiseks maa- saamise, eluaseme ja töösaamise, samuti emakaitse, tööjõukaitse ning nooruse, vanaduse, töövõimetususe või õnnetuse puhul tarviliku toetuse saamise kohta.“ Nii lausub Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 25, asetades eluasemesaamist tähtsamale kohale, ära tähendades, et eluasemesaamine on inimväärilise ülespidamise lahutamatu osa, alla kriipsutades, et eluasemesaamine peab kindlustatud olema vastavate seadustega.

Sellase põhimõtte püstitas Asutav Kogu juba 1920. aastal, rääkides Eesti rahva nimel ja vastu võttes põhiseaduse, mis peab olema vankumatu juhteks Riigikogu ning kohtu- ja valitsuseasutuste tegevuses.

Ja näib, nagu poleks üldse mõeldav õiglase kord ilma eluaseme saamise kindlustamise seaduseta. Tähendab, et meil on tegemist eluaseme, korteri, saamise kindlustamise seaduse näol ühe elulise vajadusega, ühe tõekspidamisega, mis väljaspool kahtlust, mis ei tarvitse enam mingisuguseid tõekstegemisi, mida keegi muuta või ümber lükata ei või peale rahva enese, kes riigivõimu kõrgemaks teostajaks, kes üksinda õigustatud otsustama põhiseaduse muutmist rahvahääletamise teel. Selle järgi otsustades, peab igale tegevusele, mis mitte sel kujul ette ei ole võetud, nagu põhiseadus ette kirjutab, vaatama kui suveräänse rahva tahtmise haavamisele. Praegusel juhul üüriseaduse täielise ärakaotamise katsele, mis algatuse saanud majaanikkudelt, tuleb vaadata kui rahva õigussetunde rikkumisele, kui nii-

sugusele tegevusele, mis põhiseaduse mõttele risti vastu käib. Ühesõnaga, üüriseaduse kaotamisega on kavatsusel suurim õiglusetus, mis ähvardab üürnikku eluase, korteri, saamise kindlustamise seadusest ilma jätta. Tean väga hästi, et see tasuta vaev on, kui lammas hundi õiglusetunde pihta püüaks koputada, kui viimane esimest tahab ära õgida. Kui neil võimalik oleks vaeelusse astuda, siis vast leiaks huntki omal õiguse olema, oma seisukohast muidugi, sest esiteks olevat ta kõht tühi, lammas olevat talle loomulikuks toiduks ja teiseks, noh teiseks olevat ta tugevam, ja lammas pädagu lihtsalt suu ja lasku ennast ilusti maha murda. On lambaid suur kari ja hunt ka omajagu distsiplineeritud, siis tiriks ta lamba omasuguste röövlomade kohtu ette, kes kas ise saagist osasaamise lootuses või lihtsalt oma röövloma instinktile alludes hundi õigust lamba murdmiseks tunnustab, ja vaene lammas oleks ikkagi kaotav pool.

Meie majaperemehed ei ole kaugeltki hundid, nemad ei toetugi oma ja oma mõttele teosaliste toorele jõule, nemad ei üttele, meil on himu rohkema raha peale, meie lihtsalt tahame majadest rohkem tulu saada, ja selle saavutamiseks on meile loomulikuks abinõuks korteri üürnikud. Ei! Nemad ei ole kaugeltki nii otsekohesed. Nemad on tsiviliseerunud ja otsivad ja leiavadki oma saagihimu vabanduseks õige ilusa sõnu. Neil olevat õigus, sest maja olevat nende eraomandus, mille eest nemad kõrgeid makse pidavat maksma, nemad olevat humanseidki, nemad võitlevat inimsoo pahede vastu, sest just üüriseadus takistavat kõige hea edenemist ja andvat hoogu kõiksugu kurikalduvustele j. n. e. Igal pool olevat see nii olnud, ja alles üüriseaduse ärakaotamine olevat see kõige õigem korterikriisi lahendamine. Üüriseaduse ärakaotamise järele tõusvat majad kui seened sooja vihma järele maast, tööpuudus, vargus, moraalne langus kaduvat just kui nõia-vitsaga löödud ja kõik olevat üpris väga hea kõigil üürilistel; ainult neil, vaestel majaperemeestel, olevat halb, ei olevat enam üürilisi; aga nemad omas lõpmatas headuses ja õiglusetundes ei hoolivat sellest, nendel olevat ülim asi — õigus!

Kas just nii ja nende sõnadega, seda ei taha ega või ma kinnitada, aga umbes sarnaselt tundus mõte, mis lugupeetud aruandja ja ka rkl. Masing'i kõnedest kõlas, mida nad üüriseaduse ärakaotamise kaitseks ette tõid.

Kui ma õieti mäletan, stenogrammi mul käepärast ei olegi, tõi rkl. Masing ette näi-

tena muu seas ka Hollandi ja Rootsi maad, kus üüriseaduse kaotamine korterikriisi lahendamiseks häid tagajärgi andnud. Et minul sealsed olud üsna tundmata ei ole, ja et minul sealsete üüriseaduste, rahva tiheduse ja korterikriisi vastu võitlemise kohta kaunis täpsed andmed on, siis võin ma julgesti öelda, et rkl. Masing väga rängasti eksib, kui arvab sealsete maade eeskujul ka meil juba paras aeg käes olema üüriseadust ära kaotada.

Korterikriisi säärasel kujul, nagu meil praegu Tallinnas, pole need maad ka siis tundnud, kui seal üüriseadus maksma pandi. Mis aga korterite headusse puutub, siis oleme nendest võibolla 100 aastat järele, sest ega muidu rahvusvahelise ametiühisuste keskkorralduse sekretär hollandlane Oudegeest mõned aastad tagasi, kui temale meie tööliste elukortereid siitsivabriku barakkides näidati, öelnud: „Hollandis on isegi sigade laudad paremad.“ See räägib juba selgelt keelt sealsete elukorterite kohta, ja meil pole mingisugust põhjust tema sõnade üle kahelda.

Rkl. Martna rääkis oma sõnes, nimetades, kuidas Hollandi valitsus on korterite ehitamist toetanud juba enne sõda, seega enne üüriseaduse maksmahakkamist. Ma ei taha selle juures pikemalt peatada. Nimetan ainult, et Hollandis on hakatud 1901. aastast peale korteriküsimust lahendamata. Selleks on antud küll ehitusepreemiaid, küll ehituselaenu ja ehitusetuetust niihästi riigi kui ka omavalitsuste poolt. Selle mõjul on ka korteriteehitus hoogsalt edenenu. Amsterdamis ehitati 1918.—1925. aastani terveilt 25.179 uut korterit, Rotterdamis 1916.—1924. aastani — 17.400 korterit. Viie aasta jooksul 1920. kuni 1925. aastani on seal 46.000 puuduolevat korterit täiesti elanikkude arvuga tasakaalustatud, hoolimata viimaste juurdekasvust.

Seletada tuleb seda sellega, et hollandlane tahab mugavat ja puhtast korterit ja ohverdab ennem mõnda muud asja selle eest, et aga puhtalt elada saaks. Selleks on ka riik vastu tulnud teades, et halvad korterid ka elanikkude arvu kasvamisele üheks suuremaks takistuseks on.

Ka meil hädaldetakse teatud ringkonna poolt, et Eesti rahvas olevat väljasuremisel, ja arvatakse, et kõige kurja juur seisvat selles, et meie töötaval kehvemal kihil puuduvat see õige „rahvuslik tunne“, püüdvat liiga mugavat elu, ei tahtvat lapsi sünnitada, ja püütakse selle vastu võidelda karmimate seadustega abordi tegemise eest. Et meil sündimute arv väike, ei tule

üksi kehvemate süüks lugeda, sest enamalt jaolt on just jõukamaid, kangeid isamaalasi vähem lapsi. Aga et meil surijate arv liiga suur, tuleb suuremalt osalt kirjutada meie viletsate korterite arvele. Tõon võrdluseks mõned andmed selle kohta Hollandist ja Tallinnast. Amsterdamis sündis 1921. a. iga tuhande elaniku kohta 21,9 last, suri aga samal aastal iga 1.000 elaniku kohta 10,3 last; 1926. aastal sündis seal iga tuhande elaniku kohta 18,3 last, suri kõigest 8,6 last. Haagis sündis 1921. a. 22,1 last, suri sama aja jooksul 9,1 last; 1926. aastal sündis Haagis 18,6 last, suri 8,4 last. Tallinnas sündis 1921. a. 17,7 last, suri sama aja jooksul 12,9 last; 1926. aastal sündis Tallinnas iga tuhande elaniku kohta 12,9 last, suri samal aastal 15,9 last. Need arvud räägivad iseene eest, ja neid ei ole ma laest võtnud ega oma sõrmeots-test välja imenud, vaid usaldusevääri-listest statistilistest andmetest välja kirjutatud.

Kui meie nõndanimeetatud „hurraa-isamaalased“ sündimiste vähesuse üle krokodillipisaraid nutavad, siis süüdistagu nad kõigepealt iseendid. Kui nad aga liiga suure surevusele tahavad tõsiselt tõket teha, siis muretsegu kõigepealt selle eest, et meie korteriolud paraneksid, mida ei saa aga kätte üüriseaduse kaotamisega, nagu seda arvavad härrad Pung ja Masing.

Missugused on meie elukorterid ja missugused „surmakongides“ on sunnitud elama meie töötav kiht, see on igalühel teada, kes, teada tahab. Kes aga teada ei taha, sellele ei aita ükski seletus. Kuivõrt korterikriis lahendatud ja kuivõrt tõendust annavad tühjade korterite hulgast ajalehtede korteripakkumiste kuulutused ja hulgalised valged sedelid akendel, seda sain ise oma naha peal tunda käesoleval kevadel.

Vabrikumeistrina ja hiljem Riigikogu liikimena oli minul ometi hulga parem seisukord korterivalimisel, kui üsna harilikul lihttöölisel, kelle palk ainult 5—10 tuhande sendini kuus ulatab. Elasin ka ühes vanas majas ligemale 5 aastat, kus minu käes nõndanimeetatud „säärvandiga“ tuba ühes lahusseisva köögiga 4.000-sendilise kuuüüri eest tarvitada oli. Aprilli algul pidin aga välja kolima, sest majaperemees tahtis seda vana maja maha kiskuda, et uut suuremat ja nägusamat üles ehitada. Algul ei murdnudki väga pead oma korteri otsimisega, lootsin ka nende hulga „Päevalehe“ kuulutuste ja valgete sedelite peale ja trööstisin end ikka, et küllap saab! Ei ot-sinudki kõige odavamalt, kavatsesin kahe-talalise korteri eest köögiga maksta 4—4½

tuhat senti kuus, mis minu sissetulekule oleks vastanud. Otsisin, otsisin, aga mis leidsin? Selles suuruses korterid, mis vähegi minu nõuetele oleksid vastanud, see tähendab: elektrivalgustusega, veega köögis ja veeklosetiga vähemalt trepilgi — nende eest nõuti, kui neid saadaval oli, 5.—6.000 senti kuus. Vähemad säärvandiga toad, pliidiga või kaminaga ühes toas, vesi ja väljakäigukoht hoovi peal, nende hind oli isegi 2.000 kuni 3.000 senti kuus. Viimaks hädasunnil, kui majaperemees tõsiselt peale käima hakkas, oleksin säärasegi võtnud, aga polnud saada. Valgeid sedeleid akendel ei juhtunud ühtki nägema. Suuri kortereid, 5 ja enam tubadega, ehk oleks saanud, aga need olid minule üle jõu, 10.000 senti ja enam veel kuus.

Hädasunnil pidin leppima ühe toaga, köögitarvitamise õigusega, mille 3.000-sendilise kuuüüri eest kellegi korteri kõrval üsna linna servast leidsin. Peale selle oma küte ja valgustus. Kas see räägib meil korterite rohkusest? Ja kuipalju on meil Tallinnas sääraseid tööliste seas, kes võivad toa, või ütleme korteri eest 3.000 senti kuus maksta? Endisel ajal öeldi kõige kallimates linnades, kus ma olen elanud, ja nendeks osutusid Stockholm Rootsisis ja Peterburg või Leningrad, nagu nüüd öeldakse, kõrgemaks üürihinnaks olevat $\frac{1}{5}$ teenistusest. (M. J. u. h. k. a. m, tões: $\frac{1}{3}$ läks sa-gedasti.) Sarnaseid korterisi võis ju ka olla. Aga kuipalju on meil töölisi, kes teenivad 15.000 senti kuus, millest ta võib 3.000 senti kuus korteri eest ära maksta? Ma usun, sarnaseid töölisi pole vist küll ühtki, kes sarnast palka aasta läbi teeniks. Juhuslikult ja ajutise teenistusena võib ehk mõni kord saada, selle vastu ma ei taha vaielda. Kes nüüd vähegi kohtu-protssesse üüriliste ja majaperemeeste vahel on jälginud, see teab, missuguseid kavalaide võtteid majaperemehed tarvitavad, et aga soovimata üürilisest lahti saada ja siis üürihinda tõsta. Kord on majal kapitaalremont, mille järele korter valmissaamise järgi kuivada tahab. Meie seaduse järgi on üürilistel õigus, kahe või ühe nädala jooksul, mul ei ole see täpselt meeles, korterit peale remonti tagasi saada. Majaperemees katsub aega venitada, ütleb, korter ei ole veel kuiv, tahab veel kuivada, ja sellega laseb üüriline, kes seadust ei tunne, tagasinõudmise tähtaja mööda minna ja kaotab korteri tagasisaamise õiguse. Majaperemees võtab uue üürilise sisse, muidugi kõrgemat üüri nõudes.

Siis jälle teinekord ei võta majaperemees üüri vastu ühel ehk teisel põhjusel.

Katsub kõrvale hoida, ütleb, et mul pole praegu kviitungiraamatut, ehk ma ei saa raha tagasi anda, ja ega sellega häda pole, meie oleme niikaua seltsis elanud ja hästi läbi saanud, ega ta ära jookse. Lastakse õige maksu tähtaeg mööda minna ja siis kaevatakse üürikohtusse ja tõstetakse välja üüri maksmatajätmise pärast. On palju juhtumisi, kus majaperemees tahab eraldi korterit kas omale, oma tütrele, oma pojale või mõnele teisele perekonna liikmele ja selleks üürilisele üles ütleb. Kõige rohkem on neid juhtumisi, kus kojamehele korterit vajatakse. Tuleb siis majja üüriline kojamehe nime all, kes harilikult varsti loobub kojamehe kohuste täitmisest, tervislikkudel või mõnel muul põhjusel, aga jääb sinna korterisse edasi. Siis on majaperemehel vaja jällegi uut kojameest. On niisugusi maju, kus korterid on peaaegu kõik kojamehi täis ja päris üürilisi ei olegi, muidugi mõista n. n. kojamehed maksavad ka üüri kaugelt üle normi.

Need on niisugused nähtused, mis peaks igauks nägema, kes mitte otsekohe tõsiasi eest silmi kinni ei pigista.

Praegu, kus üüriseaduse kaotamine alles arutusel, hõõruvad majaperemehed rõõmu pärast käsi, et nüüd saabuvat ometi viimaks tund, mil nende saagiahnusel piir eest võetakse, ja ähvardavad kõiki üürilisi tänavale visata, kes seni ajani 1.000—1.500-sendilise üüri asemel nõus ei ole maksta 2.500—3.000 senti kuus. Lastega perekonnad on muidugi kõige suuremas hädas, neid ei taha keegi majaperemees korterisse võtta, isegi niisugused mitte, kes meie sündinute arvu vähesuse üle kõige rohkem kurdavad. Eks ole kena rahvusetunne ja isamaa-armastus!

Ühelt poolt süüdistatakse töölisi, miks need niipalju aborte teevad ja lapsi ei taha sünnitada, kuna teiselt poolt jälle lastega abielupaaridele isegi korterisaamine võimatuks tehakse. Kuhu need peavad mine-ma, ehk mis tegema, seda ei ütle keegi. Hirmuvärinaga ootavad vaesed üürnikud, missuguse otsuse Riigikogu nende asjast teeb, kas lubatakse neid elada või sunnitakse aia äärde surema üüriseaduse ärakaotamise läbi. Kokkuvarisemas tööstuste omanikele püütakse keelutollide läbi võimaldada rikkust koguda, põllutöösaadusi püütakse keelude ja sundostude läbi kallimaks ajada, töolistelt aga, kes kõiki neid saadusi on sunnitud tarvitama, tahetakse seda viimast kaitset, õieti kaitsejäänustki ära võtta üüriseaduse ärakaotamise läbi. See on kord, et kividki peaksid kisedama, ja lugupeetud Riigikogu liikmed kõigist

rühmadest peaksid küll ennem kümme korda järele mõtlema, kui nad sõandaksid oma kätt tõsta üüriseaduse ärakaotamise poolt.

Et siin ka Rootsi üüriseadust puudutati, siis ma ei saa ka Rootsi korterioludest mööda minna. Lugupeetud rkl. Masing ütles, et Rootsis on üüriseadus ära kaotatud. See on osalt õige, aga üsna kadunud ta ei ole. Mul on võimalus Rootsi üüriseaduse tekkimise, selle kestvuse ja ka korteriolude üle mõningaid andmeid ette tuua, millest igauks näha võib, kui vähe see põhjust võib anda meile, üüriseaduse ärakaotamisele asuda.

Korteri statistika tegemisele asuti Rootsi suuremate linnade, Stokholmi ja Göteborgi poolt juba 1868. a., mida laiendati ja parandati 1893. ja 1894. a., ja 1905. a. peale sünnib see järjekindlalt uuesti iga viie aasta järele.

Esimene riigi poolt korraldatud korterite arvestamine sündis 1913. ja 1914. a. ning sellest selgus, et Rootsi riigis on kortereid: 3 ja rohkem tube ja köök — 22%; 2 ja rohkem tube ja köök — 25,1%; üks ja rohkem tube ja köök — 38,8%; üks tuba keedu ruumiga — 14,1%.

Samal ajal tuli elanikke ühe maja peale: Stokholmis — 32; — ma võtan suuremad linnad igast riigist — Kristiaanias — 33; Kopenhaagenis — 22; Helsingis — 20; Berliinis — 61; Münchenis — 30; Amsterdamis — 6,5; Brüsselis — 7,7; Pariisis — 37,7 ja Londonis — 7,6. Et korterite suurus aga mitmesugune ja see õiget mõistet korterirohkuse või korterikriisi üle ei anna, siis katsume vaadata üksikuid tube ja neis elavaid inimesi.

Rootsis arvatakse korterikriisi käes olema, kui seal läbisegi enam kui 2 inimest ühe sarnase toa või korteri peale tuleb, mille põranda pindala 65—80 ruutmeetrit suur on. Sarnaseid kortereid oli Rootsis 1914. aastal 21,2%, ja see sündis juba neid tõsiselt korterikriisi vastu võitlema hakama. Läbisegi võttes polnud asi vähemalt meie arvates sugugi kriitiline, sest Stokholmis näiteks elas väikekorterites, s. o. alla kolme toa ja köögi läbisegi iga 100 toa kohta: täiskasvanud perekonnaliikmeid 105, lapsi alla 15 aastat — 54 ja võõraid allüürnikke — 4, kokku 163 inimest. Suuremates korterites tegi see välja veel palju vähem, kõigest 83 inimest 100 toa kohta. See oli sel ajal, kui seal tunti vajadust üüriseaduse järele, korterikriisi olemasolu üldiselt tunnustati ja selle vastu võitlemist riiklikuks vajaduseks peeti.

Kuidas on aga lugu meil praegu, sil-

mapilgul, mil üüriseaduse viimast riismetki tahetakse ära kaotada, ja mil majaperemehed ja nende pooldajad juba mõnda aasat on tõendanud, et meil üüriseadust enam vaja ei olevat? Korteri kriisid on lahendatud, sest ajalehed kurbisid korterite pakkumistest ja isegi valgeid seideid olevat akendel näha. Vähemalt nii oli kirjeldatud ühes ajalehes selle järele, kui üüriseaduse kaotamise küsimus kõne alla tuli, kohe peale selle, kui vastav eelnõu Riigikogule esitati.

Minu rühmakaaslane rkl. Martna, kui asjatundja sellel alal, on mitmel korral siit Riigikogu kõnetoolilt andmete varal näidanud, et meil korteri kriisi lahendamiseks veel juttugi ei saa olla. Meil elab statistiliste andmete järgi 65% pealinna elanikkudest kuni 8 inimest ühes toas. Keskmiselt võttes tuleb Tallinnas 330 inimest saja korteri kohta, mille põrandapinna suurus kuni 30 ruutmeetri ulatub. Võrreldes neid andmeid, leiata, missugune suur vahe seal on. Rootsis tunnustatakse korteri kriisi ja hakatakse tõsiselt abinõusid otsima selle vastu, kui seal ühes toas 1,63 inimest elab ja selle ruumi põranda pindala alla 65 ruutmeetri ei lange; meil aga öeldakse korteri kriis lahendatud olema, kui toas, mille põrandapind üle 30 ruutmeetri ei ulata, tervelt 3,30 inimest on sunnitud elama. See on 100% rohkem inimesi 100% väikesemas ruumis. See tähendab, et meie elame ajal, kus meil öeldakse korteri kriis lahendatud olevat, 200% halvemas tingimuses, kui Rootsi elanik, siis, kui seal korteri kriis kõige teravamaks tunnustati.

Sellest võivad lugupeetud Riigikogu liikmed ise järeldada, kuid võrd õigus oli üüriseaduse kaotamise pooldajatel, kui nad ütlesid, et teistes riikides, nende hulgas ka Rootsis, on üüriseadus kaotatud, järelikult tulevat see ka meil kaotada.

Üüriseadus pandi maksma Rootsis 25. mail 1917. aastal. Üüriseaduse täitmise järelevalvaks seati sisse sellekohased asutused — hyresnämnd'id, mille juhatajaks oli üks seadusetundja valitsuse ametnik ja liikmeteks kaks majaperemeest ja kaks üüriliste esindajat kohalikkude elanikkude hulgas. Nende „nämnd'ide“ võimupiirid olid väga laialdased. Neil oli õigus alandada korteri üüri, kuigi üürnik majaperemehiga üüri suhtes oli ise kokku leppinud. Peale selle ei tohtinud majaperemees ilma nende loata ühelegi üürilisele korterit üles öelda, elumaja maha kiskuda, kortereid kokku liita või teiseks otstarbeks kasutada. Üürinorm oli kindlaks määratud 1918. aastal 15% kõrgem 1914.

kuni 1915. aasta üüri hinnast, mida kõrgendati 1919. aastal 25% peale. 1920. aastal tõsteti see 50% peale ja lõpuks 1923. aastal, mil üüriseadus kaotati, oli see tõusnud 155% kõrgemaks kui 1914. aastal. Et üüriseaduse ajal korterite ehitamist riigi ja omavalitsuste poolt igatmoodi toetada püüti, siis ei jäänud see ka viljatuks. Isegi sunduslikud korterite vahetamise bürood seati omavalitsuste poolt sisse. Iga majaperemees pidi omas majas vabakssaanud korterist ja selle eest nõutavast üürist kohe sellele büroole teatama, niisama ka korteri väljaüürimise korral. Seesama riigipäev, kes üüriseaduse maksma pani, lubas ka väikekorterite ehitajatele toetust $\frac{2}{9}$ ehituse kuludest tingimusega, et ka omavalitsused annavad samaks otstarbeks $\frac{1}{9}$ ehituse kuludest. Seega sai ehitaja riigi ja omavalitsuse poolt kokku toetust, mitte laenu, tervelt $\frac{1}{3}$ tervest ehitushinnast. Kolme aasta jooksul 1917. aastast alates kuni 1919. aastaga lõpetades anti riigi poolt toetust 9 miljonit krooni. 1920. aastal anti toetust veel edasi, osalt otsekohest toetust ilma tagasi maksmata, osalt ilma protsentideta laenu näol, kuni 15% ehitusekuludest tingimusega, et ka omavalitsused sama palju annavad. Et see korterite ehitusele märksa hoogu andis ja nõudmine ehituselaenu ja toetuse järele suur oli, asutati riiklik ehituselaenu fond. Selle fondi alguskapital loodi laenu näol joovastavate jookide maksust.

Fondi suurendamiseks pandi ennesõja-aegsete majaperemeeste peale iseäraline maks, nõndanimetatud „teenimata väärtuse kasvamise maks“, põhjendades sellega, et endiste majade hind sõjaajal ja korteri kriisi tõttu ilma nende omanikkude vaevata märksa on tõusnud. See maks oli 0,15 protsenti maja väärtuse hinnast ja tõi sisse esimesel aastal juba 12 miljonit krooni. 1920. ja 1921. aastal anti riiklikku toetust ehitajatele $8\frac{1}{2}$ miljonit krooni ja protsendita laenu 30 miljonit krooni.

Missugust hädakisa tõstaksid meil kinnisvara omanikud, kui meil peaks juletama ka sarnasest „teenimata väärtuse kasvamise maksust“ rääkida veel üüriseaduse kõrval. Üüriseadus on ja oli meil maksmas ainult vanade majade kohta, nende majade kohta, mille omanikud oma kuldrubladest võetud ehituselaenu võisid kinni maksta $1\frac{1}{2}$ Eesti marka endise kuldrubla eest. See on sõna tõsiselt mõttes jumalamuidu, nagu õigusega öelda võib. Ja kui need majaomanikud nüüd üüriseaduse, kui nende omanduseõiguse rikkumise üle nuri-sevad, siis on see lihtsalt — häbemata.

Samasugune õigus oleks siis igal liiakasuvõtjal nuriseda selle üle, et riik seadusega on kindlaks määranud laenu pealt võetava kõrgema protsendimäära. Meil oleks palju enam põhjendatud niisugune „teenimata varanduse väärtuse juurdekasvamise maks“.

Kuidas Rootsis töölise korteritega lugu ja missugused need on, kuidas need võrdsed meie oludega, samuti kuipalju on seal nende aastate jooksul, üüriseaduse ajal, juurde ehitatud maju ja kortereid, selleks toon ka mõned näited arvudes. Ida-Rootsis oli kolmetoalisi köögiga kortereid 18,5%, Smoolandis, see on Lõuna-Rootsis — 24,4%, Malmö ümbruses — 27,8%, Lääne-Rootsis — 25%, Põhja-Rootsis — 17,9%. Üle terve riigi oli kolmetoalisi köögiga kortereid 22%.

Kahetoalisi köögiga kortereid oli Ida-Rootsis 24,4%, Smoolandis — 29,8%, Lõuna-Rootsis — 25,8%, Lääne-Rootsis — 23,3%, Põhja-Rootsis — 16,9% ja terves riigis — 25,1%.

Ühe toa ja köögiga kortereid oli Ida-Rootsis 45,7%, Smoolandis — 32,9%, Lõuna-Rootsis — 28,0%, Lääne-Rootsis — 44,1%, Põhja-Rootsis — 42,9%. Terves Rootsis — 38,8%.

Üksikuid tube, pean vahele tähendama, et üksiku toa mõiste on seal teistsugune kui meil. Rootsis loetakse üksikuks ruumiks, poissmehe korteriks, sarnane tuba, millel veel oma kõrvaline ruum on, mida mitte köögiks, vaid keeduruumiks nimetatakse. Sarnaseid keeduruumiga tubasid nimetatakse meil juba kahetoalisteks korteriteks, kuna Rootsis need üksikruumide nime kannavad. Niisuguseid üksikruume oli terves Ida-Rootsis 17,4%, Smoolandis — 12,9%, Lõuna-Rootsis — 28,4%, Lääne-Rootsis — 12,9%, Põhja-Rootsis — 23,4% ja terves riigis — 14,1%.

Kui meie linnade järgi vaatame, siis näeme, et Stokholmis oli 1915. aastal üksikruume 13.332, s. o. 13,7%, 2 toa ja köögiga kortereid oli 1915. aastal 2.426, s. o. 2,5%, 3 toa ja köögiga kortereid oli 10.276, s. o. 10,6%, 4 toa ja köögiga kortereid — 5.424, s. o. 5,6%, 6 toa ja köögiga kortereid — 2.928, s. o. 3% ja 7-e ja enam tubadega kortereid — 3.213, s. o. 3,3%. Terve Stokholmi korterite arv oli 1915. aastal 96.902. 1920. aastal ei olnud see arv palju muutunud. Nii oli 1920. aastal Stokholmis üksikruume 13.874, s. o. 13%, 1 toa ja köögiga kortereid oli 2,4%, s. o. 0,1% oli vähemaks jäänud. 2 toa ja köögiga korterite arv oli kasvanud ligemale 1% võrra, 3 toa ja köögiga korterite arv oli samaks jäänud, 4 toa ja köögiga

korterite arv oli vähenenud 0,1% võrra, suuremate, nimelt 7 ja enam tubadega korterite arv oli kasvanud 11 korteri võrra, kujuures protsendi arv samaks jäi.

Kui vaatame teiste suuremate linnade korterite arvu Rootsis, siis näeme, et Göteborgis oli 1915. aastal väikeste korterite arv 3.689, s. o. 8,8%, 1 toa ja köögiga kortereid oli 21.308, s. o. 50,6%, 2 toa ja köögiga kortereid — 7.626, s. o. 18,1%, 3 toa ja köögiga kortereid — 3.576, s. o. 8,5%, 4 toa ja köögiga kortereid — 2.059, s. o. 4,9%, 5 toa ja köögiga kortereid — 1.448, s. o. 3,4%, 6 toa ja köögiga kortereid — 835, s. o. 2%, 7 toa ja köögiga kortereid — 935, s. o. 2,2%. 1920. aastal oli see üksiktubade arv vähenenud ligemale 1% võrra, 1 toa ja köögiga korterite arv oli suurenenud 0,2% võrra, niisama oli kasvanud 2 toa ja köögiga korterite arv 2% võrra. 3 toa ja köögiga korterite arv oli seitsme võrra kasvanud. 4 toa ja köögiga korterite arv oli samaks jäänud. Suuremate korterite — 5- — 6- — 7-toaliste arv oli vähenenud.

Sellest on näha, et Rootsimaal hakkab tendents läbi lööma, et suurte tubade arvudega kortereid juurde ei ehitata, küll aga keskmisi — 2—3 toa ja köögiga. Missugused mõnused nendel korteritel veel on, sellest ei julge meie tööline oma korteri kohta veel undki näha. Meil peetakse see juba ülearuseks luksuseks, kui tööline tahaks kahe toaga korterit eraldi köögiga, ja kui ta selle juure veel vannituba julgeks soovida, siis oleks see kuulmatu nõudmine, nagu tööerakonna ridadest öeldud vahelühüdest täna selgus: „et kas te vannituba ka veel ei taha?“ (P a h e m a l t p o o l t: See oli juhkam.) Vist küll! Mis on loomulikum, kui see, et igal korralikul korteril peaks ka vannituba olema.

Kuidas Rootsis toetust antakse ehituseühingutele, kuipalju neid ehituseühinguid seal on ja kuidas seal just korterite juurdekasvu eest hoolitsetakse riigi toetusel, on otse imekspandemise väärt. Seal on terved linnajaod ehitatud ühingute poolt. (Kes kelt: Stokholmis kukkusid sisse!) Aga ehitatakse! Võibolla, mõtlete Teie sarnaseid aiamajakesi, nagu meie turu ääres üks prooviks oli üles seatud; aga ka sarnaseid on terved linnajaod. (O. K a s e, t ö e r v a h e l h ü ü e.) Mul oli üleminneval suvel juhus käia Stokholmis, et mind ka sealsed korteriolud huvitasid, läksin linna korteribüroosse, kus mulle väga lahkesti vastu tuldi ja mööda linna kortereid vaatama sõidutati. Ehituseühinguidki on mitmesuguseid. Ühe üürnikkude ühingu

ülesandeks on uusi suuri maju ehitada, sa-
gedasti kuni saja korteriga, terved kvar-
taalid. Suuruselt on kortereid neis majus
mitmesuguseid, alates ühest toast, kuni
kolme toa ja köögiga, mille hind, võrrel-
des teenistuse oludega, sugugi kõrge ei
ole. Üksiku toa, n. n. poissmehe korteri
põrandapind ei ole sugugi nii väga väike,
ulatub 70—100 ruutmeetri. Niisuguse
üksiktoa üür on umbes 650 krooni või 65
tuhat senti aastas. See teeb umbes 5½
tuhat senti kuus. Kui arvestame sealseid
teenistuseolusid, siis näeme, et sealsed kor-
teriolud on palju kergemad, ja korterid
töolistele palju kättesaadavamad, kui meil,
igasugu mugavustest rääkimata. Niisugu-
ses üksikus ruumis või poissmehe korteris
on oma eeskoda ja oma tushiruum. Vanni
ei ole, kuid tushiruumi kõrval on garde-
roob seina sees. Peale ilusa väikese elu-
toa on olemas oma eraldi „keeduruum“,
milles kõikapid ja riulid juba maja poolt
sees on, isegi solgiämber köögikapi sees-
pool ukse küljes ei puudu. Üürilisel ei
ole korteris asudes mingisugust kappi
ega köögiriivlit omal vaja kaasa tuua, kõik
on korteris olemas ja kõige selle eest tu-
leb umbes 5.500 senti kuus maksta. Suu-
rematel korteritel on juba vannituba sees,
see on iseenesest mõistetav. „Omakodu“,
teise ehituseühingu ülesanne on väikesi
maju, kas ühele ehk kahele perekonnale
ehitada, umbes Tallinna „Oma Kolde“ taol-
ine ettevõtte, mis oma tegevust algas um-
bes paarkümmend aastat tagasi ja viimas-
tel aastatel nii suure ulatuse võtnud, et
terved linnajaod selle abil on üles ehitat-
ud. Siiski pole seal üüriseaduse mõte
päril ära kadunud. Hiljuti, kõige rohkem
kuu aega tagasi, oli sealsel riigipäeval
seadus arutusel, millega taheti üüriseadust
kõvendada. See ettepanek oli sotsialistide
poolt esitatud, mille juures tekkisid õige
pikad vaieldused, aga nii rumalate väide-
tega ei tulnud seal majoamanikkude hu-
vide kaitsjad küll mitte välja, kui meie ma-
joamanikkude esitajad üüriseaduse ära-
kaotamise põhjenduseks ette toovad. Üheks
suuremaks vastuväiteks olid sealsete ehi-
tusetöölise kõrgeid palgasid. Paremal poolt
nõuti siis, kui korterite üürihinda peaks
alandatama ka ehitusetöölise palkade
alandamist 10% võrra. Nagu teada, on
seal ehitusetöölise palgasid võrreldes meie
omadega palju suuremad. (J. F u k s'i,
as vahelhüüe.) Keskmine ehitusetöölise
palk kõigub meie raha järgi 90—120 tuhat
sendi ümber kuus. Ehituseaeg on seal ka
pikem kui meil ja selle läbi ehitusetöölise
teenistus veelgi parem. Üüriseaduse kõ-

vendamise ettepanek lükati siiski mõne-
häälelise enamusega riigipäeval tagasi.

Oleks huvitav kuulata, missugused
olud on meil, ja missugused on meie kor-
terid. Olgugi et sellest on juba mitmed
ja mitmed korrad räägitud, aga ega „küll
küllale kurja tee“. Saksa vanasõnagi ütleb:
„kahekordselt ei kärise ja kolmekordselt
alles peab“. Nii siis, kuigi sellest palju
räägitud, meelde jäämiseks on see siiski
tarvilik, Tallinna korteriolude kohta mõned
andmed ette tuua. (K. P ä t s, põl: Tooge,
on päris tarvis.) Need andmed ei ole täit-
sa uued. Pean tarvitama natukene vane-
maid andmeid Tallinna linna statistika-
aruannetest.

1922. a. lõpul oli 1-toalisi kortereid
25.129 — tervelt 75% kõigist korterite ar-
vust. Missugused Tallinna ühetoalised
korterid on, see peaks üldiselt teada ole-
ma ja ei tarvitseks minul enam nende kir-
jeldusega aega viita. Omal ajal, kui Tal-
linna üürnikkude selts „Üürnik“ korraldas
ajakirjanikkudele ringsõidu Tallinnas, viies
neid just seesuguseid „suurepäralisi korte-
reid“ vaatama, siis ilmusid meie kodan-
likkudes ajalehtedes pikad kirjeldused meie
korteriolude viletsuse üle, neis samus aja-
lehtedes, kus muidu alati katsutakse tõen-
dada, et meil üldse korterikriisi ei ole, et
see olevat juba lahendatud.

1-toalisi kortereid, nagu ma juba üt-
lesin, oli Tallinnas 1922. a. lõpul 25.129,
neis elas 79.246 inimest, see on tervelt
64,8% tervest Tallinna elanikkude arvust,
ja läbisegamini tuli 3,3 inimest toa peale.
(J. F u k s, as: Härra Martinson, ärge re-
kordi teiselt Martinson'ilt ära võtke.) Mina
ei igatse nende loorberite järele, aga sea-
duse tähtsuse pärast pean ma tarvilikuks
esineda selgitavate andmetega. (J. F u k s'i,
as vahelhüüe.) Tuleb ka, enne lähen Poo-
lamaa juurde, ka sealt olen andmeid kogu-
nud. Läänud aastal juhtusin seal käima
ja siis oli minul võimalus ka sealtki and-
meid saada, mida siiaagi kaasa tõin. (V a h e l h ü ü e.) Tuleb ka omal ajal, korraga
ei saa ma kõikide nõudmisi rahuldada, igal
asjal olgu oma aeg; ikka ilusasti järgi-
mööda.

(Koosolekut asub juhatama esimene
abiesimees **M. Martna.**)

2-toalisi kortereid oli 1922. a. lõpul
3.035 ehk 9,1%, nendes elas 12.412 in-
imest, see on 10,1%. 3-toalisi kortereid
oli 1922. aastal 2.072, see on 6,3%, nen-
des elas 9.352 inimest, see on 7,6% ter-
vest elanikkude arvust. 4-toalisi korte-

reid oli 1.282 või 3,8%, milles elas 6.370 inimest või 5,6%. 5- ja rohkemtoalisi kortereid oli 1.856, milles elas 13.747 inimest või 11,3%. 125 korteri suurus on teadmata. Üldse oli Tallinnas 33.499 korterit, ja neis elas selajal 122.419 inimest või keskmiselt 3,8 inimest korteris või 2,3 inimest toas. Sellest ajast peale on asi halvemaks muutunud. Viimased andmed näitavad, et meil selle aja jooksul inimeste arv ühe toa kohta tõusnud 3,3 peale, tervelt üks inimene on toa peale juurde kasvanud 8 aasta jooksul. 1-toalistes korterites elavate inimeste hulka Tallinnas võrreldes teiste riikide linnadega, näeme järgmist: Tallinnas oli üldse 1922. a. 1-toalisi kortereid 65,2%. Töelistest elas 1-toalistes korterites 83,7%. Soome linnades elas Helsingis 31,1%, Tampere — 21%. Norra kolmes linnas, see on Oslos, Bergenis ja Trondhjemis elas töelistest 1-toalistes korterites samal ajal 30%, Trond-

hjemis isegi natukene vähem. Taani linnades: Kopenhaagenis elas töelistest 1-toalistes korterites kõigest 4,8%, Fredriksbergis — 1,9%. Härra Kask soovis ka Poola andmeid. Meie oma oludega sarnane Poolale.

Juhataja: Kõneleja on nõus kõnet jätkama pärast vaheaega. Kuulutan veerandtunnilise vaheaja. (Hüüded: Lõpetada! — Kohtu- ja siseminister A. Anderson: Vaheaeg on määratud, ei saa.)

Vaheaeg kl. 21.15 min. — kl. 21.35 min.

Juhataja: (Hüüded: Lõpetada.) On tehtud ettepanek, lõpetada koosolek.

(Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud 26 häälega 23 hääle vastu. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.36 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).